

תּוֹשֶׁת תִּשְׁרִי
TIŠRI
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

לשנה טובה תכתבו ותחתמו
DOBRY A ÚSPĚŠNÝ NOVÝ ROK 5769

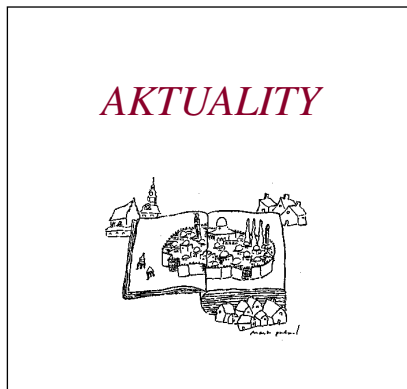
MÍR V DOMĚ

V březnovém vydání *Roš chodeš* jsme informovali o průběhu pařížského mimořádného plenárního zasedání, které přijalo nové stanovy EJC. Zároveň s nimi bylo drtivou většinou odhlasováno ještě několik dalších usnesení, mj. i to, které fakticky prodloužilo mandát exekutivy EJC zvolené v loňském roce, a to z dosavadních dvou let na čtyři roky. To bylo zcela v souladu s novým zněním přijatých stanov, francouzská delegace (jejíž kandidáti neuspěli v předchozích volbách, a zejména ve volbě prezidentské) s tím však rozhodně nesouhlasila a na protest opustila jednání. K nim se přidal i hlasitý kritik současného prezidenta Mošeho Kantora, dlouholetý předseda rakouské a vídeňské obce Ariel Muzicant, a po určitém váhání i delegace německá. Francouzi však byli jediní, kteří posléze oznámili písemně své vystoupení z EJC.

Nastala tak zvláštní situace – Evropský židovský kongres, který se zabývá převážně politickými tématy, se ocitl v polovině letošního roku bez zástupců zemí, která předseda Evropské unie. To se muselo zásadně změnit. Exekutiva EJC – a hlavně její výkonný tajemník Serge Cwajgenbaum – začala poměrně intenzivně vyjednávat se zástupci CRIF. Ti projevili ochotu vrátit se do Evropského kongresu, pokud se budou konat nejspíše v červnu příštího roku řádné volby do nové exekutivy. Pro vedení EJC to nebylo snadné rozhodnutí, poukazovalo hlavně na fakt, že kritizované usnesení bylo přijato zcela legitimně, demokraticky a naprostou většinou delegátů. Nakonec však dalo přednost kompromisu. Koncem července bylo proto dohodnuto znění společného memoranda, které bylo teď stvrzeno usneseními obou institucí. CRIF je potvrdil 8. září a výkonný výbor EJC jednomyslně o týden později v Bruselu. V memorandu se mj. píše:

„CRIF jednoznačně schvaluje nové stanov EJC a respektuje všechna demokratická usnesení, přijatá na jejich základě orgány EJC. CRIF má plnou důvěru v současné vedení EJC a jeho prezidenta a vysoce hodnotí jejich přínos pro evropskou židovskou komunitu, který prokázali od svého zvolení. Exekutiva EJC (na druhou stranu) přijímá návrh CRIF na reaktivaci dvouletého termínu současného vedení EJC a uspořádání voleb nejspíše v červnu 2009. Tyto návrhy doporučí ke schválení valnému shromáždění...“

Zdá se tedy, že rozum zvítězil. Bylo již na čase. Kritici prezidenta Kantora a jeho vedení volají po ráznějším vystupování EJC na mezinárodní scéně. To je samozřejmě obtížné, když je velká část pracovní kapacity a času věnována vnitřním sporům. Kantor ale jeden nesporný úspěch nyní zaznamenal – do Bruselu svolal další zasedání tzv. lucemburského fóra, pracovní skupiny expertů na jadernou bezpečnost. Ta se zabývala především situací v Íránu a poukázala na některá

fakta, která doposud nebyla známa veřejnosti. Její zpráva byla publikována v mnoha předních izraelských médiích a převzaly ji i další světové agentury. Prezident EJC tak vystoupil ve správný čas, těsně před plánovanou návštěvou iránského prezidenta u OSN. Někdy je zkrátka „mír v domě“ víc než zapotřebí. A nejen v domě. *Tomáš Kraus*

NADACE ŽM V PRAZE

Nadace Židovského muzea v Praze (ŽMP) vyhlašuje výběrové řízení na rok 2009 pro poskytnutí grantů na projekty zaměřené na zachování a rozvoj židovské kultury na území České republiky v těchto oblastech:

a) Záchrana a obnova židovských movitých památek, které:

aa) tvoří součást sbírkového a knižního fondu ŽMP a jsou v užívání židovských obcí, jež jsou členy Federace židovských obcí ČR a mají sídlo v ČR, a to na základě smlouvy uzavřené s ŽMP, nebo si tyto předměty židovské obce hodlají od ŽMP zapůjčit;

ab) nejsou součástí sbírkového a knižního fondu ŽMP, ale představují významný projev kultury židovské pospolitosti v ČR.

b) Uspořádání a vytvoření technických podmínek pro kulturní, výchovnou nebo vzdělávací akci (trvalá expozice, dočasná výstava, přednášky, semináře), jejichž cílem je seznámit veřejnost s dějinami a kulturou židovské diaspory na území ČR a které jsou pořádány židovskými obcemi (uvedenými výše v odst. aa) ve spolupráci s ŽMP.

c) Vydání publikací (např. výstavních katalogů, informačních, vzdělávacích a jiných tiskovin) přímo souvisejících s jednou ze shora uvedených činností.

Nadace přispívá vzhledem k svým omezeným finančním možnostem spíše na menší projekty nebo přispěje menší částkou v rámci spolufinancování. V roce 2009 slavíme 400. výročí úmrtí Maharala – pražského r. Jehudy Leva ben Becalela. Při přidělování grantů budou mít přednost projekty, vztahující se k tomuto výročí.

Podrobné informace o grantovém řízení lze získat v referenčním centru Židovského muzea v Praze, U staré školy 1, 110 00 Praha 1 v době od 9.30 do 15 hodin nebo na

e-mail: nadacezmp@jewishmuseum.cz u paní Hany Kopřivové, U Staré školy 1, Praha 1, popř. na internetu: <http://www.jewishmuseum.cz>. Na vyžádání mohou být podmínky výběrového řízení zaslány e-mailem. Termín pro podání žádosti o grant je **30. listopad 2008**. K později podaným žádostem se nepřihlíží. Žádost je nutno podat na formuláři nadece, který je k dispozici k vyzvednutí na shora uvedených místech, v opačném případě se nebude k podané žádosti přihlížet. *ek*

O NEONACISMU A XENOFOBII

Ve dnech **1.–4. října** pořádá Památník Lidice mezinárodní kongres *Současná hrozba neonacismu a projevy xenofobie*. Tento kongres se koná jednou za dva roky v některém z míst v Evropě, která byla obdobně postižena jako Lidice. Přednášky a akce probíhají v budově FF UK v Praze, částečně přímo v Lidicích.

Na programu jsou mj. přednášky na téma: *Rasismus a hrozba neonacismu* (J. Charvát, O. Cakl a K. Kalibová), *Romský holocaust* (J. Horváthová, S. Mičev, P. Veverka), *Podoby nacistické represe na území protektorátu* (V. Kyncl), dále přednášky k 60. výročí úmrtí Egona Ervina Kische (K. Richter, K. Haupt, J. Halada a M. Kučera). Kongresu se zúčastní odborníci i veřejnost, na třicet zahraničních hostů (z Norska, Recka, Itálie, Německa, Slovenska), představitelů Českého svazu bojovníků za svobodu, Federace židovských obcí v Praze, Konfederace politických vězňů, KALF, Památníku Terezín, studenti FF UK a mnoho dalších. Odhadovaný počet účastníků kongresu je 150.

Informace získáte na webových stránkách: www.lidice-memorial.cz, www.lezaky-memorial.cz, na telefonu 312 253 088, 602 668 482 a e-mailu: literova@lidice-memorial.cz. *kk*

Z OBSAHU:

- Novoroční dopis vrchního rabína 3**
Takových lidí už je málo
rozhovor s Lukášem Příbylem 6–7
Nejisté útočiště 8–9
Jíst košer v Praze II 10–11
Jarmila Mařanová
a Franz Kafka 12–13
O Richardu Teltscherovi
a jeho muzeu 14–15
Chanan Rozen: 90 let 15
Igor Guberman: Gariky 16
Antisemitský spektakel
v slovenskom parlamente 17
Fresky v Pompejích... a jiné události 18
Izrael: S americkým radarem 19
Kalendárium 20
Kultura 21
Zprávy, informace 22
Zprávy z obcí 23
Zprávy ze světa 24

Drazí přátelé,

v dopisech k Vysokým svátkům jsem nikdy nepsal o politice, což také není divu. Tentokrát si dovolím změnu a pokusím se zamyslet nad světem, ve kterém žijeme. Přiměla mě k tomu návštěva shromáždění v bavorském Pasově, jímž byla odstartována letošní série přednášek a úvah o budoucnosti EU, nazvaná Menschen in Europa (Lidé v Evropě).

Obvykle se z podobných akcí, na něž jsem zván, omlouvám, ale tentokrát jsem si to nedovolil, protože hlavními účinkujícími byli José Manuel Barroso, předseda Evropské komise, a německá kancléřka paní Angela Merkelová, jež při této příležitosti obdržela cenu MiE. Tématem jejich příspěvků a pódiové diskuse byla Evropa jako mocnost.

Upřímně řečeno jsem předpokládal, že se tam setkám s celou řadou německých rabínů, ale byl jsem tam, pokud jsem si všiml, za Židy sám. Také z České republiky, jak jsem vyčetl ze seznamu účastníků, byli zapsáni jen tři: pražský arcibiskup, kardinál Miroslav Vlk, ministr zahraničí ČR kníže Karel Schwarzenberg (jehož jsem bohužel nikde nespatriřil) a já jako vrchní rabín židovské komunity v ČR. Proč právě představitel českých katolíků a představitel české šlechty, to vzhledem k pořádající zemi chápu, ale proč představitel českých Židů? To je zajímavá otázka, na niž neznám odpověď. Mým sousedem počínaje (byl to bavorský policejní prezident) byli však zbývající posluchači až na malé výjimky bodří Bavořané s manželkami.

Atmosféra byla uvolněná a na závěr vystoupil rozkošný chlapeček v krátkých kožených kalhotách, který v několika slokách, doprovázející se na harmoniku, zpíval v bavorském nářečí něco velmi veselého na počest paní Merkelové. Doslovný obsah zdravice mi sice unikl, ale reakce publika dokládaly, že „unsere Bundeskanzlerin Angela Merkel“ milují dokonce i v bavorském království. Ovšem žerty stra-

nou, paní Merkelová si to zaslouží a také pan Barroso na mne udělal velmi dobrý dojem. Nejen tím, co říkali, ale tím, jak to říkali. Věděli, o čem mluví, to, co chtěli říci, říkali bez vytáček a jejich inteligentní a přirozeně slušné vystupování beze stopy nafoukanosti bylo pro pozorovatele české politické scény příjemným zážitkem.

Poněkud jsem proto změnil svůj názor, že politik z podstaty svého řemes-

a teprve na třetím místě zmiňovali boj s globálním ohrožením ze strany islámského terorismu. Kdyby o budoucnosti Evropy jednali představitelé židovských komunit, pořadí priorit by určitě viděli jinak, jenomže ti tu neseděli.

Jakkoliv pro mne bylo milým překvapením, že si čelní představitelé Evropy nejen uvědomují, že Evropě nezbyvá nic jiného než role chytré horákyně, protože taková prostě je a ještě dlouho bude, mou obavu, že se dnes a napříště nezachová jako evropské mocnosti roku 1938, toto shromáždění nerozptýlilo. Ani nemohlo, když EU přijala faktickou ruskou anexi Jižní Osetie a Abcházie bez mrknutí oka a Gruzii se bude revanšovat hospodářskou pomocí. Poslední, co si Evropa jako celek přeje, je stát se vojenskou mocností a převzít tak plnou zodpovědnost za osudy tohoto světa.

Co tedy říci o našich vyhlídkách v předvečer nového roku 5769? Je to pro nás Židy v Izraeli a v Evropě dobré, nebo špatné? Pro blízkou budoucnost je to velmi dobré a pro vzdálenou tím horší, že kdyby šlo do tuhého, bude si Evropa na koloběžce dojíždět pro svého prince tak dlouho, dokud bude k mání. S upřímným přesvědčením, že nás v EU za stávajícího rozložení sil, budeme-li si vědomi toho, kde jsme a v jakých mezích žijeme, v dohledné době nečeká žádné rozčarování a bude nám s ní lépe než bez ní, přeji nám všem, aby nás všechny Bůh zapsal a zapečetil k dobrému roku, protože za každý rok stability a míru můžeme konečnou děkovat především Jemu.

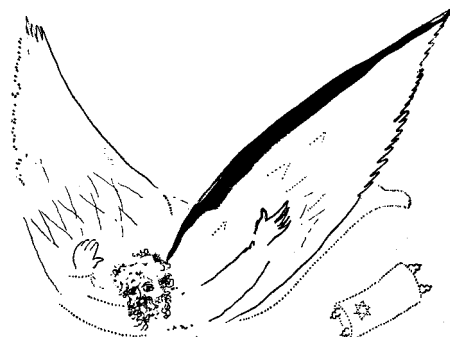
A každému zvláště přeji, abychom židovský rok 5769 ve zdraví, zdravé spokojenosti a bez zbytečných rozepří doma a v naší obci prožili až do konce.

לשנה טובה תכתבו ותחתמו

**BUĎTE ZAPSÁNI A ZAPEČETĚNI
K DOBRÉMU ROKU!**

Váš rabín EFRAIM K. SIDON

NOVOROČNÍ DOPIS VRCHNÍHO RABÍNA

la musí být lhář. Politická zodpovědnost před těžko manipulovatelným grémiem 27 států je přece jenom něco jiného než politické podkuřování jednostranným zájmem vlastních politických stran a iluzím voličů. Z tohoto hlediska, uvědomil jsem si znovu po letech, můžeme členství České republiky v EU pokládat za naději do budoucnosti také my Židé, a to i přesto, že patříme k těm, kdo v porovnání s akceschopnými USA žehrají na polovičitost Evropy, když jde do tuhého.

Evropa se v krizové situaci chová jako chytrá horákyně z české pohádky: napůl jdouc a napůl jedouc a napůl oblečená a napůl nahá, jak ji Pán Bůh stvořil. V Pasově jsem ale kupodivu zjistil, že to je nejen přípustné, ale reflektované téma. Otázka, má-li Evropa usilovat o postavení světové mocnosti, když jí už jako hospodářský celek je, bylo tématem dne. Paní Merkelová s panem Barrosem se shodli na tom, že EU sleduje tři priority: zabezpečení ekonomického rozvoje pro všechny státy EU, zajištění sociální stability uvnitř EU a k tomu nutného míru,

ROŠ HAŠANA

Období „hrozných dnů“ (*jamim noraim*), tedy doba od Nového roku do Jom kipur, se týká tři zvláštní aspekty, nad kterými bych se rád zamyslel. Jednak je to skutečný význam zvuku šofaru (naše Bible Nový rok nazývá „dnem přerušovaného zvuku šofaru“). Za druhé, během měsíce elulu a o dnech mezi Roš hašana a Jom kipur pronášíme speciální kajicné modlitby (*slichot*), které by se měly recitovat časně zrána, ještě před východem slunce. Jaký je jejich význam? A konečně – veleknězi (*kohen gadol*) je jen dvakrát za rok, a to na Jom kipur, přikázáno, aby vstoupil do nejnvtitnější, nejsvětější části svatyně. Poprvé vstoupí, aby v rámci velmi složité bohoslužby nabídl kadidlo. Podruhé vstupuje na toto nejsvětější místo na sklonku téhož dne, aniž by měl nějaký určitý úkol. Jaký má druhá návštěva smysl?

Moudří Talmudu tvrdí, že přerývaný, staccatový zvuk šofaru připomíná tři vzdechy nebo devět vzlyků. Když ho slyšíme, asi se neubráníme pomyšlení na pláč nemluvněte, což je nejprvotnější zvuk, který člověk po svém narození vydá. Po čem takové děťátko touží? Základní potřeba každé lidské bytosti je láska. A nehlubší lidskou potřebou je bezpodmínečná láska.

Přesně tu nám Hospodin chce dát. Žáci se jednou zeptali slavného rabiho Menachema Mendela z Kotsku: „Proč se po našem kabalistickém a chasidském způsobu říká Všemohoucímu Šechina (Boží přítomnost)? Vždyť je ženského rodu a na Hospodina bychom přece měli odkazovat mužským rodem!“ Kotský rabi se usmál a odpověděl analogií, která sice zní trochu zastarale, ale obsahuje hlubokou moudrost: „Tak to na světě chodí. Když otec přijde domů po těžké práci, odpočine si tím, že si hraje s malým dítětem. Ale jakmile si miminko zašpiní plenku, předá ho matce, aby ho umyla. Pozoruje, jak matka děcko čistí a líbá, jak ho přijímá i s veškerou špínou. Taková je i bezpodmínečná láska, s níž nás přijímá Hospodin.“

Takový je i smysl našich kajicných modliteb. Znovu a znovu opakujeme samotná Boží jména, jež Mojžíšovi, stojícímu na hoře Sinaj, zjevil Všemohoucí: „Hospodin, Hospodin, Bůh soucitný a milostivý, dlouho ovládající svůj hněv a velký milostí a pravdou!“ (2M 34,6) Naši Moudří vysvětlují, proč je na počátku verše Hospodin vyřčeno dvakrát – protože nás Hospodin miluje předtím, než zhřešíme, a miluje nás stále i poté, co jsme zhřešili. Hebrejský výraz pro soucit je *rachum*,

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

kteřý vznikl ze slova *rechem*, což znamená lůno. Hospodin nás miluje stejně jako matka dítě, které vzešlo z jejího lůna. Zvuk šofaru je lidským nářkem po lásce. Kajicné modlitby jsou Hospodinova soucitná odpověď na naši litostnou žádost.

Marc Chagall: *Stvoření*. Z ilustrací k Bibli, 1960.

Velekněz, který reprezentuje celé židovské společenství, tráví celý Jom kipur tím, že nabízí Bohu obětiny. Na konci dne vstoupí do nejsvětější části svatyně jen tak s prázdnými rukama, aniž by cokoli přinesl. Prosí Boha, aby ho tak – pouze jeho samotného – přijal. A to je přesně smysl úplné poslední prosby v kajicné modlitbě *Avinu malkenu*: „Otče náš, králi náš, smiluj se a odpověz nám, a když se nemůžeme vykákat skutky, prokaž nám dobrodiní a lásku a spas nás!“

K rabimu Jisraeli Baal Šem Tovovi jednou přišel člověk a zeptal se ho, jak se správně kát. Poradil mu, aby zapálil velký oheň a do plamenů vhodil dva stohy papírků. Do první hromádky ať napíše jména

všech lidí, kterým pomohl; do druhé jména všech, kdo mu ublížili. Musí spálit oba stohy, aby ukázal, že když nás Hospodin miluje bezpodmínečně, musíme stejným způsobem milovat ostatní lidi. A nikdy nemáme očekávat, že za dobré skutky budeme nějak odměněni.

BEREŠIT (1M 1,1–6,8)

Co je nevyraznějším znakem člověka, jímž se liší od zvířat a činí jej jedinečným žijícím druhem ve vesmíru? Filosof Descartes učil: „*Cogito, ergo sum*,“ čímž tvrdil, že lidskou nejzákladnější schopností je inteligence. Můj vážený učitel rav J. B. Solovejčik jednou prohlásil, že nejdůležitějším prvkem lidské osobnosti je schopnost – a nezbytnost – zodpovídat za život svůj i za životy lidí kolem nás. Biblickému pohledu je však podle mého názoru nejbližší názor Aristotelův, který říkal, že člověk je společenské zvíře či zvíře se schopností komunikovat s ostatními.

Rád bych analýzu nejpodstatnějšího rysu lidské povahy začal fascinujícím komentářem rabiho Izáka Abrabanela (15. století). Sidra na tento týden, již se začíná roční cyklus čtení z Tóry, vypráví příběh stvoření prvního člověka Adama a zrození jeho nejvlastnějšího já, Evy. „Hospodin, Bůh, uvrhl na člověka mrákotu, a když usnul, vzal jedno z jeho žeber a jeho místo uzavřel tělem. A ze žebra, jež z toho člověka vzal, zbudoval Hospodin, Bůh, Adamovi družku a přivedl ji k tomu člověku.“ (1M 2,21–22) Následuje pád muže a ženy, který způsobili tím, že pojedli ze stromu poznání dobra a zla – přičemž není zaznamenáno, že by před hříchem nebo po něm spolu nějak hovořili. Adam se jen brání Hospodinově obvinění slovy: „Z toho stromu mi dala žena, kterou jsi mi dal, aby byla se mnou, tak jím!“ (1M 3,12) V této chvíli se dozvídáme o trestu, který Hospodin uvrhl na prvního muže a jeho družku, a poté na hada.

Adam pak pokračuje ve svém úkolu a dává rozličným stvořením na světě jména: „A jelikož se stala matkou každého živého, pojmenoval ten člověk svou družku *Chava*.“ Hebrejsky *chaj* znamená život, ale *chava* může pocházet z podobného, nicméně přece jen trochu rozdílného kořene; Abrabanel navrhuje, že *chvh* znamená tu, kdo komunikuje, ženu slov, tak jak čteme v žalmu („noc noci zvěstuje“ – *jechave*, Ž 19,3) či v knize Jób (36,2). Je zřejmé, že bereme-li jako základ lidského života schopnost komunikace, podporuje nás v této teorii i fakt, že *chaj* (život) a *chava* (komunikace) jsou lingvisticky a významově spjaté.

Vzájemný vztah mezi těmito dvěma pojmy nacházíme i v předchozím verši naší sidry: „Hospodin, Bůh, vytvářel toho člověka (*adam*) z prachu *země* (*adama*), a když do jeho chřpíci vdechl vdech života, stal se člověk živou duší (*nefeš chaja*).“ (1M 2,7) Obraz, který předkládá Bible, se velmi liší od Michelangelova portrétu stvoření člověka v římské Sixtinské kapli. Mistr tam vytvořil ruku Hospodina, která se dotýká ruky prvního člověka, prst prstem. Je zřejmé, že geniální sochař a malíř Michelangelo vnímal svou tvůrčí sílu v prstech a zobrazil ji tak i u Všemohoucího.

Biblické zobrazení jde mnohem hlouběji. Slovy *Zoharu*, který v první kapitole díla *Tanja* cituje Šneur Zalman z Ljady, zakladatel chabadského (lubavičského) chasidismu, „každý, kdo vydechuje, vydechuje z podstaty svého nejnítěrnějšího bytí“. Řekneme-li tedy, že Hospodin při stvoření člověka vydechl do hrstky země, znamená prohlásit, že v každém člověku spočívá kousíček božství, jiskra samotného Hospodina. To je věčný aspekt lidské bytosti, která tak nemůže podlehnout smrti nebo zkáze; to je část člověka, díky níž jsme schopni tvořit, milovat, přesáhnout sama sebe.

Targum Onkelos, nejznámější aramejský překlad Bible, pořízený spravedlivým proselytou, který patřil k předním žákům rabiho Akivy, interpretuje dvě závěrečná slova citovaného verše (*nefeš chaja*) jako *ruach memalela*, tedy dech mluvení či rozhovoru. Je zřejmé, že Onkelos chápal vnitřní vztah mezi lidským životem (*chaja*) a lidskou řečí (*chava*).

Není divu, že část organismu, která nám umožňuje hovořit, hrtan, je anatomicky propojena s ústrojím, jímž dýcháme, s průdušnicí. Lidská řeč a život jsou důsledky Božího dechu: díky němu jsme stínem či obrazem Boha, díky němu jsme mezi sebou navzájem propojeni. Část Boha v nás činí ze všech lidí součástí Jedineho a zároveň je díky ní každý z nás zároveň součástí ostatních.

Jelikož jsme tak neodlučitelně propojeni, musíme spolu vycházet (komunikovat) jako milující příbuzní, jako část většího organismu, jež stvořil Hospodin. To je také nejhlubší smysl slov „Miluj bližního svého jako sebe sama, já jsem Hospodin“.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila am. Bible a modlitby jsou citovány z překladu vrchního rabína K. E. Sidona, žalm v překladu V. Fischla.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – říjen 2008

Staronová synagoga

1. 10.	středa	2. DEN ROŠ HAŠANA 5769 mincha konec svátku	18.15 hodin 19.28 hodin
2. 10.	čtvrtek	půst Gedalja	5.28–19.10 hodin
3. 10.	pátek	začátek šabatu	18.18 hodin
4. 10.	sobota	ŠABAT SUVA VAJELECH 5M 31,1–30 hf: Oz 14,2–10; Jl 2,15–27 mincha konec šabatu	17.50 hodin 19.21 hodin
8. 10.	středa	předvečer Jom kipur Kol nidrej a maariv	18.07 hodin 18.00 hodin
9. 10.	čtvrtek	JOM KIPUR MAZKIR mincha 17.00 neila 18.00 maariv a konec půstu	11.00 hodin 19.11 hodin
10. 10.	pátek	začátek šabatu	18.03 hodin
11. 10.	sobota	HAAZINU 5M 32,1–52 hf: 2S 22,1–51 mincha konec šabatu	17.40 hodin 19.07 hodin
13. 10.	pondělí	předvečer Sukot	17.57 hodin
14. 10.	úterý	1. DEN SUKOT mincha konec 1. dne svátku	18.15 hodin 19.01 hodin
15. 10.	středa	2. DEN SUKOT mincha konec svátku	18.15 hodin 18.59 hodin
17. 10.	pátek	začátek šabatu	17.48 hodin
18. 10.	sobota	ŠABAT CHOL HAOMED hf: Ez 38,18–39,16 KOHELET mincha konec šabatu	17.20 hodin 18.53 hodin
20. 10.	pondělí	předvečer Šemini aceret	17.42 hodin
21. 10.	úterý	ŠEMINI ACERET MAZKIR maariv	11.00 hodin 18.47 hodin
22. 10.	středa	SIMCHAT TORA mincha konec svátků	17.15 hodin 18.45 hodin
24. 10.	pátek	začátek šabatu	17.35 hodin
25. 10.	sobota	BEREŠIT 1M 1,1–6,8, hf: 1S 20,18–42 BORCHI NAFŠI mincha konec šabatu	17.10 hodin 18.40 hodin
29. 10.	pondělí	1. den Roš chodeš chešvan	
30. 10.	úterý	2. den Roš chodeš chešvan	

V sobotu ranní modlitba od 9 hodin, na svátky od 8.30.
Každé pondělí, čtvrtek a na Roš chodeš šachrit od 6.30 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30, mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga

29. 9.	pondělí	Erev Roš hašana	18.15 hodin
30. 9.	úterý	1. DEN ROŠ HAŠANA 5769	ráno 9.00 večer 19.15 hodin
1. 10.	středa	2. DEN ROŠ HAŠANA 5769	9.00 hodin
8. 10.	středa	předvečer Jom kipur	17.30 hodin
9. 10.	čtvrtek	JOM KIPUR MAZKIR	8.00 hodin 11.30 hodin
13. 10.	pondělí	předvečer Sukot	18.00 hodin
14. 10.	úterý	1. DEN SUKOT	ráno 9.00 hodin večer 18.30 hodin
15. 10.	středa	2. DEN SUKOT	9.00 hodin
20. 10.	pondělí	předvečer Šemini aceret	17.30 hodin
21. 10.	úterý	ŠEMINI ACERET ráno 9.00 MAZKIR 11.00 večer	18.30 hodin
22. 10.	středa	SIMCHAT TORA	9.00 hodin

Každou sobotu ranní modlitba od 9 hodin, páteční večerní bohoslužby se nekonají.

TAKOVÝCH LIDÍ UŽ JE MÁLO

Rozhovor s historikem a dokumentaristou Lukášem Příbylem

Foto archiv.

Lukáš Příbyl (nar. 1973 v Ostravě) vystudoval politologii, historii, blízkovýchodní studia a judaistiku na univerzitách v USA (Brandeis University, Columbia University) a v Evropě (Středoevropská univerzita). Od počátku devadesátých let se věnuje výzkumu osudu transportů, směřujících z protektorátu do Pobaltí, Běloruska a východního Polska. Výsledky bádání představil nejprve v letech 2005 a 2007 na výstavách s názvem *Od té doby věřím na osud v Židovském muzeu* (viz *Rch* 5/2005), následovně v pozoruhodném dokumentárním cyklu nazvaném *Zapomenuté transporty* (viz *Rch* 4/2008). V současné době dokončil tři snímky čtyřdílné série, poslední bude uveden počátkem prosince.

Pane Příbyle, mohl byste říci pár slov o své rodině? Jak dlouho žije v Ostravě?

Prastrýcové z matčiny strany, kteří přežili válku v armádě v Anglii, mi vyprávěli, že historie naší rodiny v Ostravě začala někdy kolem roku 1840. Tehdy přišel do Ostravy Ignác Reisz. U nás se traduje, že byl krejčí a dorazil tam z Uher, dnes Slovenska, od Nitry, zatímco část rodiny žila ještě Vidni. V Ostravě si vypůjčil veškeré peníze, co mohl. Horníci tenkrát chodili v neděli do kostela v černých hornických uniformách a trvalo týden, než se ušila. Ignác použil vypůjčené peníze na to, že uniformy ušil dopředu a potom, když někdo přišel, ji jenom vyzkoušel, upravil a večer už ji měl hotovou. Zákazník za-

platil o něco víc a Ignác na tom zbohatl. Další generace už jezdily po světě, byli to právníci, lékaři. Takže takhle jsme se v Ostravě usadili.

Máte široké vzdělání. Na co se kromě druhé světové války specializujete?

Já si připadám spíš nedostudovaný, protože mě každý den trápí to množství věcí, které nevím. Nejvíce mě zajímá celé dvacáté století, z nejrůznějších pohledů – historie, mezinárodních vztahů, filosofie, protože na té vlastně byly založeny různé mezinárodní organizace, celé odvětví lidských práv, atd. Ale asi nejvíce se zajímám o oblast Evropy a Asie, zvláště pak o Střední východ a Střední Asii.

Zmiňoval jste, že impulzem k natočení Zapomenutých transportů byl zájem o osud vašich příbuzných.

Dohledával jsem, kam kdo šel, a dědeček, kterého si dobře pamatuji a moc mě ovlivnil, šel do Niska, což byla úplně první deportace českých Židů, a on byl navíc v tom prvním transportu. Další šli na jiná místa. Když jsem byl začátkem 90. let na stáži v Jad vašem, dali mi krabice s ještě neroztříděnými materiály z malých táborů v okolí Sobiboru a dalších málo známých míst. Ani v Jad vašem nevěděli, kde tyto tábory byly, protože se jednalo o jednotlivé výpovědi, většinou místních Židů, a přeživších bylo tak málo, že se je nebylo možné nikam přiřadit. Opsal jsem si adresy řady lidí, jména míst, o který mluvili, se totiž shodovala s těmi, kam šla i moje rodina nebo tam směřovaly transporty, o kterých se moc neví. Díky tomu, že dost cestuji, se mi během let podařilo se s některými přeživšími setkat nebo se o nich něco dozvědět. Uvědomil jsem si, že o těch táborech jsem nikde nenašel žádné dokumenty, knížky, vůbec nic. A hlavně, že ti lidé jsou tak zajímavé osobnosti a že by byla škoda nezachytit kromě jejich slov a myšlenek i jejich tváře a gesta.

Příprava na práce na dokumentech spočívala v hledání materiálů. Kde všude pátráte? Jak jsou přístupné archivy – zmiňoval jste například archiv KGB.

Snažím se hlavně dohledávat věci, které jsou v soukromém vlastnictví. Třeba v polských vesnicích zůstávaly fotografie, protože v chalupách bydleli němečtí důstojníci. Ten kraj byl tak chudý, že jinde než

v nich bydlet nemohli. Když se blížili Rusové, odešli a nechali tam album. Nebo tam fotografie nechali polští inženýři, technici, kteří vyměřovali meliorační kanály a někdy měli fotoaparáty, nebo si aparáty přivezli Židé, i když to samozřejmě měli zakázáno. Pak jim je zabavili Ukrajinci a fotili se. Polští vesničané neměli přístroje, tak žádné fotky neměli, jen takové ty z ateliérů. Jediné momentky, které mají, jsou právě z téhle doby, a proto je uchovávali. Shánění materiálů je hodně náročné – někdy kvůli jedné fotografii obvolám pět set lidí, je to skoro detektivní práce. Další fotografie mám pak samozřejmě od Němců, většinou rodin esesáků, kteří sloužili v těch místech, nebo civilních zaměstnanců, kteří dohlíželi na různé stavební a pracovní projekty na Východě, na které byli jako otroci nasazeni i čeští Židé. Dostat z nich ty snímky taky není moc jednoduché.

Přístupnost archivů se liší od místa k místu. Někde jsou vstřícní, někde protivní. V Estonsku byli nakonec strašně milí, i když jsem hledal věci, kterými se nemohou chlubit. Ale oni mají takovou severskou, skandinávskou přímočarost, a když se zeptáte, nelžou vám, což není případ jiných postsovětských republik. KGB – pod ně spadají v Bělorusku všechny archivy, jako u nás pod ministerstvo vnitra. To neznamená, že bych tam pátral mezi špióny, i když s ředitelem KGB jsem mluvil. Je tam hodně věcí, které přístupné nejsou, ale lze se k nim dostat a jsou na to různé způsoby. To je asi ta špiónážní část.

Hovořil jste i s bývalými dozorci. Zpřístupníte nějak i tyto rozhovory?

Většina personálu v těchto malých táborech byli místní lidé, nad nimi stáli jeden dva němečtí důstojníci. Ti už dnes většinou nežijí, byli to už tehdy starší lidé. A proč to dělali, je strašně individuální. Byli dozorci, kteří k tomu byli přinuceni, pak ti, kteří se k tomu dostali více méně náhodou, a nakonec ti, co si tu práci vybrali a byli to skuteční vrazi, brutální psychopati. Věci ale nejsou nikdy černobílé. V Estonsku jsem mluvil s mužem, který se účastnil masakru v Kalevi-Liiva, kde místní policejní sbory zavraždily v září 1942 většinu transportu českých Židů. On sám nikoho nezabil, ale jen díky tomu, že stál v ochranné zóně a měl bránit lidem v útěku, jenže nikdo neutíkal. Bylo mu sedmáct; řekl mi, že tátu mu zabili Rusové, když přišli při okupaci ve čtyřicátém roce, matku zavraždili Němci. On byl nejstarší z několika dětí, měl tři třídy základní školy, takže mu nezbyvalo než vstoupit do ar-

mády, a když tam vstoupil, převedli ho k SD a šel do tábora dělat dozorce, ačkoli vůbec netušil, co ta práce obnáší, ani nenávisť k Židům v něm nebyla, předtím nikdy žádné nepotkal. Tím se ho samozřejmě nechci zastávat. Jen v tomhle případě nevím, jak bych se zachoval na jeho místě, kdyby mi dali do ruky pušku a řekli: „Tady budeš stát.“ Dostal trest 25 let, strávil sedm let v gulagu.

Tyhle rozhovory jsou ale zajímavé hlavně tím, že se s těmi lidmi setkáte, protože použitelné to moc není, alespoň pro mé dokumenty tak, jak je stavím. Pokud něco strašného spáchali, moc o tom nemluví nebo to popisují jen velmi suše. Když vědí, že vy to víte, tak jen pokrčí rameny a řeknou: „No, tak to bylo, taková byla doba.“ Nic moc neomlouvají, protože tím by do toho ještě více zabředli.

Jak je v zemích, o nichž jste natácel, holocaust reflektován?

V Bělorusku se o válce mluví pořád a má to heroický nádech partyzánského boje, protože tam opravdu bojovalo strašně moc lidí. O Židech se ale nijak zvlášť nemluví, je to součást většího odboje proti Němcům. V pobaltských republikách je situace trochu schizofrenní, protože oni nesnášejí Rusy, a když jsem se probíral archivy, dokážu pochopit proč. Fotografie obětí, které zabili Rusové, nevypadají jinak než těch, které zavraždili Němci za holocaustu. Němce vítali jako osvoboditele, ale potom zjistili, že spadli do dalšího područí. Přesto si myslím, že Němci jsou jim pořád podstatně bližší než Rusové. V Estonsku se na holocaustu Židů podílela poměrně malá skupina lidí, takže tam není nějaké kolektivní špatné svědomí, ale v Lotyšsku Židy vyvražďovala hlavně místní komanda a tím se samozřejmě moc nechlubí. V Estonsku se snaží – alespoň na intelektuální rovině – se s minulostí vypořádat. Existuje komise, která bádá, vydali knihu o zločinech nacismu i komunismu, má asi 1500 stran. Z místních 6000 Židů se 5000 zachránilo, protože odešli s Rusy, ten tisíc byl sice povražděn, ale zabíjení se účastnilo málo místních lidí. Oslavují tam sice dodnes SS, ale tu jejich SS tvořili z drtivé většiny frontovní vojáci, protože Estonce nebrali do wehrmachtu. Potkal jsem dva bratry, z nichž jeden byl v sovětských estonských oddílech, protože narukoval v roce 1940 nebo 1941 do sovětské armády. Jeho o dva roky mladší bratr byl odveden do SS a potkali se na frontě u Narwy. Tam po sobě stříleli, protože Němci i Rusové nasazovali Estonce na stejný úsek fronty. Estonské oddíly SS, až na pár de-

sítek lidí, kteří byli původně v SD (což byla jiná organizace), většinou nic strašného nespáchaly, byli to prostě frontovní vojáci. Totéž ale nelze říct o lotyšských pomocných jednotkách, které páchaly šílené věci. V Lotyšsku to samozřejmě vědí, ale nechtějí o tom moc mluvit, protože tihle lidé jsou pro ně pořád hrdinové, kteří bojovali proti Rusům. Historici o tom samozřejmě diskutují otevřeně, publikují, atd., ale pokusů o nějakou obecnou sebe-reflexi u veřejnosti jsem moc nezaznamenal. O tom, jaká je situace v Polsku, se píše a ví dost.

Uvažujete o dalších dokumentech, například o zločinech komunismu?

Dokumenty bych určitě točil rád, ale jině a jinak. O zločinech komunismu jsem také přemýšlel, protože tam jsou úžasná témata. Ale nevím, zda se mi vůbec chce točit něco na téma zločiny. Raději něco veselejšího.

Účastnil jste se (nakonec neúspěšně) výběrového řízení na funkci ředitele Českého centra v Tel Avivu. S jakými představami jste o této práci uvažoval?

Myslel jsem si, že by bylo dobré nejen představovat už vytvořené projekty, ale vytvářet něco přímo na místě, snažit se propojovat českou a izraelskou kulturu, vytvořit v Izraeli kulturní křižovatku, kde se nápady nejen prezentují, ale také rodí. Znam tam dost lidí z kultury a myslím, že spousta věcí by se mohla dělat docela zábavnou formou, například happeningů a podobně.

Co vás při natáčení nejvíce zasáhlo? Jaký máte k lidem, s nimiž jste točil, vztah?

S většinou z nich udržuji stále kontakt. Ono chvíli trvá, než člověk získá jejich důvěru, aby vám řekli o nejrůznějších chvílích života, a pak, když vám je řeknou, nemůžete jen tak vstát a říct: „Těšilo mě, na shledanou.“ Stávají se součástí vašeho života. Telefonuji s nimi, pokud to je možné, navštěvuji je, s některými jsem se opravdu spřátelil, teď jsem mluvil třeba s panem Osersem v Německu, s panem Urbachem ve Venezuele, s dámami, které prošly Estonskem, nemohu je bohužel všechny jmenovat.

Ti lidé jsou úžasní, mají zkušenosti, vzdělání, smysl pro humor a nadhled – takových už je dnes málo. To téma je samozřejmě těžké, strašné. Když se probírám fotografiemi, žádnou radost mi to nedělá, ale tihle lidé mi to vynahradí. Mají v sobě obrovský život, energii a opti-

mismus. Někdy mě až překvapuje, že na to, co prožili, až na výjimky, u nich nenajdete nenávisť k Němcům, touhu po pomstě. Jen několik mužů mi řeklo: „Jo, kdybych toho esesáka potkal hned po válce, tak bych ho zabil. Ale pak mě to rychle přešlo.“

Zkoušíte rozhovory nanečisto?

Moc ne, protože když se ptáte předem, tak pak na kameru mi lidé řeknou: „No, ale tohle už jsem vám povídal, to už víte.“ Snažím se ptát až během rozhovoru. Když lidé znají otázky příliš dopředu, tak moc přemýšlejí, znamená to, že si je formulují předem, a mě zajímá i ta reakce, když si musí vzpomínat během natáčení, i když to třeba nevypadá na kamerě nejlíp. Mně jde právě o tu první bezprostřední reakci. Ti lidé vědí, že přijdu, takže si předem připraví, co vám řeknou. Ale já chci vědět i to, co se mi předtím nechystali říci, třeba jen proto, že to nepovažovali za důležité. Takže oni začnou a vyprávějí a já je najednou, třeba i dost rázně, přeruším a zeptám se na nějaký detail, který s tím, co povídají, zdánlivě ani nemusí souviset. Oni se zarazí, začnou pátrat v paměti a jejich původní stavba příběhu se tím rozsype. Pak už odpovídají bezprostředně, třeba i s pomlkami, zaváháním, ale není v tom žádná stylizace, protože oni teprve teď hledají slova, jak svůj příběh popsat, vzpomínají. A to je velmi cenné. A pak je poprosím, jestli by mi to celé vyprávěli znovu, i s těmi „odbočkami“, na které jsme přišli během rozhovoru.

Jak se z tohoto pohledu díváte na přednášky přeživších na školách?

Hodně záleží na tom, kdo k dětem mluví. Je samozřejmě dobré, že přeživší do škol chodí a že děti mají možnost se s někým, kdo holocaustem prošel, setkat osobně. Ale já točím hlavně s lidmi, kteří mluví poprvé: když zážitky popisujete už povycáté, znáte reakce publika, víte, co zdůraznit, abyste zaujali pozornost, abyste dojali, co vynechat, protože to ty děti nudí, už to prostě není tolik zprostředkování skutečnosti, ale vaše vystoupení, vaše prezentace. To je přirozené, ale mě zajímá něco jiného.

Řekl vám někdy někdo, abyste něco z natočených materiálů nepoužil?

Nemůžu říct, že by mi někdo něco zakazoval použít. Oni vědí, že když mi něco řeknou na kameru, tak se to může ve filmu objevit. Někdy nechtějí, abych některé věci předával dál, věří mi sice, ale

(pokračování na str. 13)

Kateřina Čapková, Michal Frankl

ČESKOSLOVENSKO BYLO NEJISTÉ ÚTOČIŠTĚ

Na reakcích československých úřadů na vydání norimberských zákonů v roce 1935 a možný příchod většího množství německých Židů je pozoruhodná především skutečnost, že nejsou již řazeni do skupiny německých uprchlíků („emigrantů“ dobovou terminologií), ale že jsou popisováni jako hospodářští imigranti. Zatímco bezprostředně po nástupu nacistů k moci československé úřady uznávaly pronásledování Židů jako kritérium pro uznání uprchlíka, nepovažovaly od poloviny třicátých let vyřazování Židů z německého hospodářství a ze společnosti za dostatečný důvod. Stále více jsou uprchlíci rozdělováni na politické, kteří si zaslouží azyl, a na hospodářské, jimž je třeba se bránit. Výraz „hospodářská emigrace“ pak navíc fungoval jako synonymum pro židovské uprchlíky či jako kódové slovo pro Židy.

V argumentaci proti „hospodářským“ židovským uprchlíkům vynikala především policejní ředitelství v Praze a v Moravské Ostravě. Policejní ředitelství v Praze například v červenci 1936 zdůrazňovalo, že židovská „hospodářská“ emigrace poškozuje pražské živnostenské a obchodní kruhy a dodávalo, že „další pobyt těchto osob zde netrpí, vyzývá je k odchodu a snaží se je vším způsobem odstraniti“. V souvislosti s plánem soustředění uprchlíků v roce 1937 shrnovala pak pražská policie své výhrady: „Tato skupina židovských hospodářských emigrantů je mimo komunisty pro Československou republiku nejvíce škodlivá a sice jednak svým hospodářským působením, jednak způsobem provádění svých obchodů, kterým nemorálně působí na čs. státní občany. Kromě toho není bezvýznamnou též ta okolnost, že tito emigranti nesnaží se ani v nejmenším osvojit si státní jazyk a jejich děti navštěvující ponejvíce jen německé školy, zejména vysoké, rovněž přispívají k domnělému německému rázu Prahy.“

NEPOHODLNÍ

V policejní a obecně úřední argumentaci se neodráží pouze skutečnost, že řada uprchlíků byla kvůli zákazu práce nucena k ilegálnímu podnikání, ale také rozšířené stereotypy židovského nekalého podnikání a Židů jako nepoctivých obchodníků či lichvářů.

Československá státní správa svým přístupem nejen projevovala necitlivost vůči

specifickým rysům pronásledování Židů a vůči jejich důvodům k útěku z Německa, ale také výrazně přispívala ke kriminalizaci židovských uprchlíků, které byli již dříve vystaveni polští či obecně „východní“ Židé. Jakmile nebyli považováni za skutečné uprchlíky, mohli být vypovídáni či trestáni za neoprávněné překročení hranic nebo za pobyt bez platných cestovních dokladů. Československo stále více ztěžova-

Židovští uprchlíci odjíždějí do Palestiny, Wilsonovo nádraží v Praze, 5. března 1934. Foto archiv.

lo těmto uprchlíkům či pomocným výbořům, které se o ně staraly, legalizaci jejich pobytu.

Specifickou skupinu uprchlíků představovali lidé, kteří z Německa utíkali kvůli překročení zákazu důvěrných vztahů mezi Židy a „árijci“. Po přijetí norimberských zákonů byli tito lidé v Německu demonstrativně pronásledováni a veřejně ponižováni, přičemž židovskému partnerovi hrozilo odvláčení do koncentračního tábora. Od roku 1935 se proto množily případy především mladých mužů, kteří po příchodu do Československa prohlašovali, že utíkají kvůli „Rassenschande“ („hanobení rasy“). Židovské organizace si v některých případech stěžovaly, že úřady tento důvod k útěku nerespektují a uprchlíky vracejí do Německa, kde jsou vystaveni pronásledování.

Z dostupných pramenů a jednotlivých zjištěných případů se však zdá, že v Československu neexistoval v této věci jed-

notný postup, a vyjádření ministerstev byla spíše vyhýbavá. Úřady měly proto v posuzování jednotlivých případů značnou volnost, přičemž záleželo též na dalších okolnostech a na úsudku policistů nebo úředníků o charakteru dotyčného uprchlíka. Pronásledování kvůli stykům s nežidovskými partnery bylo ze své podstaty obtížně doložitelné a českoslovenští policisté či úředníci zřejmě v mnoha případech uprchlíkům příliš nevěřili. Navíc jsou z policejních dokumentů často patrné negativní postoje vůči lidem žijícím v nemanželských svazcích. V neprospěch uprchlíků působila pak především skutečnost, že byli zpravidla řazeni do kategorie „hospodářských“ uprchlíků a „Rassenschande“ nebyla (podobně

jako vytlačování Židů z hospodářského života) považována za součást politického pronásledování.

Pozornost vzbudil například případ německého uprchlíka židovského původu Friedricha Badriana, který v roce 1936 utekl z německých Gliwic (Gleiwitz) k sestře do Moravské Ostravy a tvrdil, že v Německu byl pronásledován kvůli poměru s katolíčkou. Policejní ředitelství v Moravské Ostravě však nepovažovalo jeho argumentaci za přesvědčivou – nebyl prý schopen uvést jméno ženy, s níž měl mít poměr. Badrian přitom mohl jméno dívky tajit i proto, aby ji nevystavil diskriminaci. Jeho žádosti o povolení k pobytu podle zákona o pobytu cizinců a o povolení k pobytu bez cestovního pasu byly zamítnuty, neboť je „nemohl doložit potřebnými doklady, zejména ne o tom, že jest emigrantem, a že si tudíž nemůže bez vlastní viny opatřit cestovní pas“. V souladu s nařízením

o „rigorosním“ postupu vůči židovským emigrantům uvádí ve své zprávě ostravský policejní prezident, „bylo na Badriana naléháno, aby si opatřil patřičné doklady a opustil území ČSR“. V září 1936 byli i s bratrem, který mezitím též utekl do Československa, vyzváni k opuštění země a Friedrich Badrian byl úřady de facto donucen vycestovat do Německa, kde si měl pořídit platné cestovní doklady nutné pro vystěhování do třetí země. V Německu byl zatčen a spáchal ve vězení sebevraždu. K jeho vyhoštění z Československa přispěla prý i známost bratrů Badrianových s jistými německými podloudníky. Zároveň se však úřady obávaly, že by mohli být zbaveni německého občanství, což by jejich „odstranění“ z Československa ztížilo.

O okolnostech Badrianova odjezdu do Německa se následně rozpředla bouřlivá rozepře: zatímco Badrianova přítelkyně a s ní spojené komunistické kruhy v Moravské Ostravě tvrdily, že byl vypovězen a předán německým úřadům, československá policie zdůrazňovala, že odjel dobrovolně a byl pouze nenápadně sledován policejním agentem. Z okolností je však zřejmé, že Badrian odjel pod nátlakem policie, i když nebyl formálně vypovězen, a to především z toho důvodu, že bez cestovních dokladů nemohl legálním způsobem řešit následné vystěhování. Ať již byly přesné okolnosti jeho útěku z Německa jakékoli, jeho případ jednoznačně vypovídá o zosřtřeném postupu vůči částí židovských uprchlíků.

ZVLÁŠTNÍ PŘÍSTUP

V úředních dokumentech se toto zpřisňování stále častěji projevovalo zdůrazňováním židovského původu, přičemž postupně také přibývalo v úředním styku používání výrazu „árijec“ či „neárijec“. Je patrné, že jazyková stránka nacistického pronásledování Židů stále více ovlivňovala formulaci politiky ostatních států. Používání výrazů explicitně označujících židovské uprchlíky nemuselo být centrálně nařízeno, ale vypovídalo o procesu jejich kategorizace do zvláštní skupiny, která se odlišuje od ostatních („politických“) uprchlíků. Československo bezpochyby nebylo jedinou zemí, kde úředníci a policisté v druhé polovině třicátých let 20. století přebírali nacistický slovník a různými způsoby označovali dokumenty židovských uprchlíků. Švýcarský historik Guido Koller například upozornil na praxi označování spisů uprchlíků židovského původu písmenem „J“, kterou je možné ve Švýcarsku doložit na některých případech od roku 1936 a která vyvrcholila v roce 1938, po dohodě o označení cestovních pasů německých Židů.

Nešlo však pouze o jazykový posun: v praxi československých úřadů byl stále více uplatňován specifický přístup vůči židovským uprchlíkům. Tato nová a podstatně restriktivnější politika se netýkala všech Židů, ale těch, kteří nebyli považováni za skutečné („politické“) uprchlíky, ale za hospodářsky motivované migranty. Kdo náleží do kategorie politických uprchlíků a kdo mezi nechtěné židovské migranty, nebylo nikdy československými úřady či politiky jasně určeno. Posun z let 1935–1936 proto neznamenal jednoznačnou a deklarovanou redefinici československé uprchlické politiky vůči židovským uprchlíkům, ale podstatně rozšířil prostor úřadů v jednání s německými Židy, a to směrem k větší restrikci. Českoslovenští úředníci a policisté měli nyní značnou volnost výkladu: mohli dávat průchod svým předsudkům: pokud se jim zdálo, že dotyčný uprchlík je „morálně závadný“ nebo že by mohl v Československu podnikat, nemuseli nyní v souladu s nařízeními jeho pobyt trpět.

Ne všichni Židé zostřující se postup pocítili: hodně záleželo na konkrétním úřadu a úředníkovi, na společenském postavení uprchlíka a okolnostech jeho útěku. I přes dvojnásobný přístup k židovským uprchlíkům až do „anšlusu“ Rakouska českoslovenští pohraničníci židovské uprchlíky z Německa či Rakouska systematicky nevraceli a vnitrozemské úřady jejich pobyt zčásti tolerovaly. Především pokud jejich případy skýtalý šanci na rychlé vycestování do třetího státu, nesetkávali se zpravidla s problémy.

Ve zkratce řečeno platilo, že od poloviny třicátých let byli židovští uprchlíci před nacismem stále více řazeni do kategorie „východních“ Židů, jejichž pobyt v Československu byl považován za nežádoucí. Tento proces vyvrcholil v roce 1938, a to především v důsledku „anšlusu“ Rakouska. Postupné zesilování a brutalizace pronásledování Židů nacisty znamenaly problém i pro ostatní státy, které se musely vyrovnat s jejich masovým útekem. V červnu 1938 to výstižně vyjádřil sir John Hope Simpson, britský odborník na otázku uprchlíků: „Německá vláda staví ostatní vlády před dilema: buď musejí otevřít dveře stovkám tisíc zbídačených Židů, neárijeců a politických uprchlíků, nebo musejí tyto dveře zavřít a sdílet odpovědnost...“

(Úryvek z knihy Nejisté útočiště, která vychází v nakladatelství Paseka. Text je pro potřeby Rch krácen, titulky dodala redakce. Větší ukázkou přináší letošní Židovská ročenka.)

ŠKODA TOHO MÝTU

České země nemají ve svých moderních dějinách zase tolik událostí, postojů a činů, na které bychom mohli být společně pyšní. O jedné takové věci jsme však byli dodnes všichni – historikové i laici – přesvědčeni: že se první republika, „ostrůvek demokracie uprostřed střední Evropy“, chovala vstřícně k lidem, kteří museli utéci před totalitními režimy. Byl to příjemný pocit vědět, že se naši předkové, ač sami v ohrožení, dokázali chovat lidsky k nešťastníkům, kteří ztratili domov, majetek, životní jistoty...

Jenže to není bohužel pravda. Nebo přesněji řečeno je to pravda jen zčásti. O tisíce uprchlíků z bolševického Ruska a Ukrajiny (1918–1922) se mladá Masarykova republika postarala dobře navzdory nevoli levicově smýšlející části veřejnosti. K většině emigrantů z Německa, Rakouska, Polska a Rumunska (z velké části šlo o Židy) ve 30. letech se však chovala právě naopak. Vyplývá to z výzkumů historiků Kateřiny Čapkové a Michala Frankla publikovaných v knize Nejisté útočiště. Československo a uprchlíci před nacismem 1933–1938, která vychází v nakladatelství Paseka.

Autoři si na počátku položili jednoduchou otázku: Z čeho čerpají čeští historici nejruznějšího ladění přesvědčení o výjimečné benevolenci první republiky? A dozvěděli se, že vycházejí ze svědectví prominentních emigrantů, spisovatelů, umělců a politiků. A že prakticky nikoho nenapadlo zabývat se hlouběji každodenní situací emigrantské většiny, tisíců bezjemenných běženců. Čapková s Franklem zjistili, že pro převážnou část uprchlíků, vydaných na milost a nemilost úřední byrokracií, byl jejich pobyt u nás poznamenán „existenční nejistotou, strachem z vypovězení, nemožností smysluplné práce a obavami z budoucnosti“. Ohromujícím zjištěním je politika vůči Židům: zpřisňování (!) podmínek pro azyl po vyhlášení tzv. norimberských zákonů, uzavření hranic pro židovské uprchlíky po anšlusu Rakouska (!). Autoři soudí přísně: „I Československo tak mělo svůj podíl na situaci, v níž Evropou bloudili pronásledovaní lidé různého přesvědčení a původu, kteří se nemohli nikde usadit a nevěděli, kam jít ... a přispělo k tomu, že převážně židovští uprchlíci od roku 1938 naráželi na uzavřené hranice a marně sháněli víza.“

Fakt, že se Československo chovalo jen podobně jako jiné, navíc velké a nijak neohrožené státy, jejichž skutečný postoj ukázala v přízračném světle konference v Evianu (červenec 1938), uklidní možná někomu špatné svědomí. Nezní ale povzbudivě v době, kterou možná čeká nové stěhování národů. Ten mýtus vstřícné země alespoň zavazoval.

TOMÁŠ PĚKNÝ

JÍST KOŠER V PRAZE

Košer styl a košer podstata v pražských restauracích – část II

Nejstarší pražská košer restaurace sídlí v Židovské radnici na Starém Městě a jmenuje se Shalom. Využívají ji především členové zdejší obce, kteří tu mohou jíst za velmi přijatelné ceny. Ti, kdo členy obce nejsou, platí výrazně více, přičemž se do cen nijak nepromítá posílení české koruny. Abych zažil šabat, jak se patří, rozhodl jsem se na obci poobědvat v sobotu. Lístek stál 680 korun. Zakoupil jsem jej v obchůdku se suvenýry ve Vysoké synagoze, kde byl také vyvěšen jídelní lístek na příští dny. Za takovou cenu jsem si chtěl užít úplné šabesové dobrodružství, a tak jsem se ráno vypravil na bohoslužbu. Po ní následovalo příjemné překvapení – kiduš s občerstvením. Kiduš byl úplný opak mé zkušenosti s jídlem v deli stylu, které jsem zažil v restauraci Chabadu Shelanu – zatímco tam mi dali spoustu chleba a maličko pastrami, na obci byla spousta vynikajícího, šťavnatého a křehkého pastrami, ale žádný chléb, ani krekr, ani kousíček macesu. Ale kdo by hleděl darovanému koni (v tomto případě uzenu dobytčeti) do huby? Stoly byly také plné pití – whisky, vína a vodky. Pod vlivem alkoholu jsem zauvažoval o možných výhodách spolupráce mezi pražskou židovskou obcí a Chabadem: jedni by mohli přinést pastrami, druzí chléb...

ŠOULET A KUGEL

Do restaurace Shalom se vchází halou, v níž se podává kiduš. Představil jsem se číšníkovi a on mě poslal k „turistickému stolu“. Okamžitě jsem si všiml rozdílů. Na většině stolů byl připravený jako předkrm uzenu losos, dále láhve vína a kokakoly. Na některých stolech nebyl losos, ale stály na nich láhve vína a koly. Já neměl ani lososa, ani koly, jen sklenku vína. Číšník mi vysvětlil, že losos je pro organizované skupiny a nápoje pro členy obce. Pomyslel jsem si, že za těch 680 korun bych si zasloužil alespoň kousek lososa... Místo něj jsem měl vejce s majonézou a na ní drtek sardinky z konzervy. Pak dorazili moji turističtí spolustolovní-

ci – izraelská rodina. Matka okamžitě protestovala, proč mají sedět se mnou, když by raději jedli sami. Abych nějak načal rozhovor, zeptal jsem se jich, zda žijí v Praze? „Cože? Za co by nás měli

Pražská Židovská radnice, sídlo obce i její košer restaurace Shalom.

trestat?!“ odpověděla matka. Zeptal jsem se, kde tedy žijí? Otec rodiny jmenoval jednu z osad na Západním břehu.

Zlatým hřebem a zároveň nejtěžším oříškem židovské kuchyně je šoulet (v jidiš čunt, chamin v hebrejštině), maso a fazole, které se vaří nebo pečou při nízké teplotě 25 hodin šabatu. O původu tohoto pokrmu se mnoho neví; někteří historici se domnívají, že vznikl v Provincii v jižní Francii, odkud se ve středověku stěhovali aškenázští Židé na východ. Existuje tolik podob tohoto základního pokrmu, jako je variací českého bramborového salátu. Někde, stejně jako u nás doma, přidávají k masu a fazolím kroupy, brambory a knedlach, které jsou o něco tužší než české knedlíky a je v nich i smažená cibulka. V Izraeli do šouletu někdy přidávají cizrnu. Základem české varianty ne-

bývá hovězí, ale kachna. Je zbytečné uvažovat o tom, z čeho se vaří nejlepší šoulet. Základním pravidlem ovšem je, že směs se vaří od pátečního odpoledne do sobotního oběda a nesmí se připálit. Šoulet, který jsem dostal v restauraci Shalom, obsahoval hovězí, dva druhy fazolí (bílá a ledvinkovitá) a trochu krup. Jenže – a to je velká chyba – hovězí se nedusilo společně s fazolemi a kroupami. Pokrm není dušený, pokud maso dostatečně dlouho nevaříme společně s ostatními ingrediencemi. Jinak vznikne pečené hovězí s fazolovou šťávou, ale ne skutečný čunt.

K šouletu jsem dostal kugel. Bez ohledu na název bývá kugel hranatý, a nikoli kulatý a připravuje se buď na slano (se solí a pepřem), nebo na sladko (se skořicí a rozinkami). Je to vlastně koláč z těstovin. Tradičně se jako základ používají vaječné nudle (lokšen v jidiš). Jidiš výraz lokš (jedna nudle) přímo miluje: používá ho pro metaforické vyjádření čehokoli, hubeným člověkem počínaje a výplatní páskou konče. V Shalomu jsem dostal kugel na slano, byla v něm i mrkev a hrášek, což není tradiční přísada, ale chutná dobře. Jenže místo vaječných nudlí byl kugel upečený z fusili! V italské kuchyni, s ragú nebo jinou italskou omáčkou jsou fusili samozřejmě na místě, ale v kugelu? Celé složení tím bylo narušené: chyběla lahodná jemnost vaječných nudlí, jejich delikátní vláčnost, kterou cítíme, když se jedna od druhé oddělují v ústech jako pramínky vody. Místo toho mi

krkem škrabaly šroubovitě závitky fusili.

Když jsem se zahleděl na talíře mých sousedů (osadníků, kteří byli v Praze za trest), všiml jsem si, že mají o jedno jídlo navíc. Vzhledem k tomu, že jsem už byl ochuzený o lososa, kokakolu a láhev vína, začal ve mně klíčit pocit, že jsem úmyslně přehlížen. Postěžoval jsem si tedy číšníkovi a ten mi řekl, že chod, který jsem nedostal, je farfel. Na okamžik mě napadlo, že jsem odhalen. Farfel je totiž tradiční chasidské jídlo z Polska. Moji předkové byli pravým opakem chasidů – byli to litevští mitnagdím z Vilna, takže jsem na farfelu (podivném jídle ze smažených vajec a mouky) nevyrostl. Moji litevští předci netančili, ale přeli se nad Talmudem a jedli herynky. Číšník, který se nepochybně cítil provinile, mi zatím přinesl velký talíř farfelu. Chutnal mi, ale nejsem přes farfel

žádný odborník. Kromě hlavního jídla byl k dispozici bufet se zeleninovými a ovocnými saláty. Obojí z předešlého dne, ale tak to v košer kuchyni o šabatou chodí. Nakonec jsme měli chutný, ale celkem bezvýrazný koláč.

VŠECH RESTAURACÍ KRÁL

King Solomon je králem pražských košer restaurací. Podává se v něm tradiční východoevropské jídlo i košer obdoba české kuchyně, místo vepřového ovšem používají jehněčí. Restaurace má příjemný pseudorománský interiér a v zadních prostorách zimní zahradu. Na zdech visí černobílé fotografie starého pražského ghetta a reprodukce rabínských portrétů a výjevů zachycujících židovský život a svátky. Překvapivá je hlavně socha v životní velikosti (zřejmě pražský Gaon) v hale před toaletami. V jídelním lístku narazíme na připomínku jidiš kultury – jidiš názvy jídel a pár vtipů („Když si chudák dá kuře, jeden nebo druhý stůně.“). Jidiš je ovšem psána latinkou, nikoli hebrejským písmem. Lístek nabízí denní menu (polévku, salát, hlavní chod a nealkoholický nápoj) za 550 Kč a dále menu à la carte, v němž stojí předkrm zhruba 300 korun, polévka 200 Kč, ryba (pstruh, losos nebo tuňák) v rozmezí 500 až 800 Kč a masitá jídla za 500 až 900 Kč. Z mas je k dostání zvěřina a jehněčí.

King Solomon nabízí nejdůmyslnější košer kuchyni v Praze, ale také nejdražší.

Objednali jsme si jedno denní menu, a abychom prozkoumali židovštější aspekt nabídky, také jednu porci gefilte fiš a jednu porci pečeného kachního stehna se šouletem a smaženým zelím (katschke mit cholent und kroit). Denní nabídka začala zelnou polévkou s „domácími“ frankfurtskými párky (kroit zupp zerepetski). Byla celkem hustá a šťavnatá, se spoustou zelí. Co se párků týče, něco na nich nehrálo, protože chuť i složením připomínaly sójové „maso“. Předpokládám, že to byla známka jejich „domácí“ výroby.

King Solomon právě otvírá.

Zeleninový salát byl čerstvý a rozmanitý – objevili jsme rukolu, rajčata, salát, obilné klíčky, modré zelí, zelenou papriku, okurky a olivy. Zálivka se dostavila v pozoruhodné láhvi s olejem a octem, přičemž tekutiny se nesmísily, podobně jako voda a oheň v kabalistických spisích. Nádobu mohl pro nějaký zvláštní a záhadný účel klidně vynalézt jeden z židovských alchymistů krále Rudolfa. Chléb podávaný k prvním chodům byl čerstvý a vynikající.

Gefilte fiš patří k charakteristickým pokrmům židovské východoevropské kuchyně. Tvoří také jádro generačního sváru. Když se mladý Žid začne odcizovat tradici, první věc, kterou odmítne, je gefilte fiš. Základem tohoto pokrmu je sekané rybí maso, většinou kapr, upečené s různými přísadami. Nejčastěji se podává na slano či v sladkokyselém zálivu. V King Solomon podávají sladkokyselou verzi. Jsem zvyklý na kulaté kousky ryby, které se pečou každý zvlášť a mají nadýchanou strukturu. Podávají se na sladko s mrkví a křenem namíchaným s červenou řepou a citronovou šťávou nebo šťávou z červené řepy, která má zvýšit sladkost jídla (nebo v horších případech překrýt rybí chuť špatně připraveného pokrmu). Ryba v restauraci byla mnohem hutnější a tučnější, než znám. Dostali jsme dva plátky z válečku připomínajícího salám. Servírovali je s kousky suché červené řepy. Jestli byl v řepě nějaký křen, jsem nedokázal určit, a chyběla jí také jakákoli šťáva. Celková chuť byla

dost chabá. Zajímavě působil med, který kolem dokola zdobil talíř.

Hlavní chod denního menu bylo pečené

kuře s grilovanými brambory a rajčaty a sladká dušená mrkev (cimes). Porce byly štědré a chutné. Kuře nebylo ani měkké, ani tvrdé a po českém způsobu bylo okořeněné kmínem.

Kachna se šouletem je klasické české židovské jídlo, takže jsem opravdu hodně očekával. Problém s podáváním kachny v restauraci spočívá v tom, že je nutné udržet kachnu měkkou a křeh-

kou, a nikoli vysušenou, příliš upečenou. Kachna u Krále Solomona má očekávání nenaplnila. Když jsem ji dostal, vnější části už byly vysušené. Tomu by bylo možné předejít jednoduše, kdyby se kachna dusila společně se šouletem: zůstala by měkká a jemná a šoulet by nasákl chutí kachny. Ale tady, stejně jako v restauraci Shalom, byl šoulet vegetariánský a připravený zvlášť. Ve srovnání s Shalomem byl ten zdejší hustší a obsahoval více krup a česneku, dále bílé a červené fazole a také hrášek. Jako příloha byly pečené brambory, výborné kyselé zelí a pečené brambůrky. Brambory se pekly odděleně od šouletu, takže jeho chuť nijak neobohatily. Myslím, že kdyby tu ke kachně podávali klasické české knedlíky, kvalitě jídla by to zaručeně prospělo.

Na závěr varování: všiml jsem si, že za barem je obrazovka, na kterou se promítají záběry z deseti kamer, jež monitorují všechno, co se děje v restauraci i před ní. Takže jezte slušně, natáčejí vás!

Kontakty na uvedené restaurace: Shalom, Židovská obec Praha, Maiselova 18, 110 01 Praha 1 (tel.: 224 800 805–6, fax: 222 318 664, e-mail: pazourek@kehilaprag.cz walterova@kehilaprag.cz); King Solomon, Široká 8, Praha 1 (www.kosher.cz).

AVI NAFTALISOHN

(Autor je vysokoškolský pedagog původem z Izraele působící v Evropě a v USA. Z angličtiny přeložila am, foto jd.)

Interiér restaurace Shalom, Maiselova 18.

DVA PRAŽŠTÍ CHODCI

Mařanová a Kafka v galerii Roberta Guttmanna

J. Mařanová v pracovně v Míšeňské ulici, 1962.

Jarmila Mařanová patří k prvním českým umělcům, kteří se ve své tvorbě začali zabývat oběťmi holocaustu. A je také asi jediným českým umělcem, který se věnoval tak soustavně a v tak velkém rozsahu ilustracím děl Franze Kafky; její práce patří dodnes k nejlepším výtvarným dílům, inspirovaným tímto autorem. Vystavovala je na 45 samostatných výstavách po celém světě.

Narodila se 8. září 1922 v Praze. Její otec byl významný pedagog Augustin Bartoš, ředitel Jedličkova ústavu. Maminka Bedřiška, rozená Weinbergerová (1892–1942), klavíristka a učitelka hudby, byla sestrou Jaromíra Weinbergera (1896–1967), jehož opera *Švanda dudák* byla po premiéře v Národním divadle (1927) hrána na nejvýznamnějších světových scénách (libreto přeložil Max Brod). Rodiče se ještě před válkou rozvedli a matka byla v září 1942 deportována do Terezína. Měsíc nato se dobrovolně přihlásila do transportu se svou matkou Růženu a obě zahynuly v Treblince. Po válce se Jarmila provdala za Jaroslava Mařana (1923–1997) a měla s ním dvě děti, Ilju (1946) a Evu (1947), které po 1968 emigrovaly do USA. V roce 1975 za nimi odešla i jejich matka: dnes žije v městečku Sandpoint, na okraji indiánské rezervace u kanadských hranic.

POZDRAVY Z ŘÍŠE ÚZKOSTI

Jarmila Mařanová se po studiu v textilním a sklářském ateliéru na Uměleckoprůmys-

lové škole v Praze věnovala řadu let užité a propagační grafice, v letech 1956–58 se podílela na výzdobě interiérů našeho pavilonu pro EXPO 58 v Bruselu a vystavovala se skupinou grafiků při Umělecké besedě. Její první samostatné práce vznikaly od 50. let, kdy se pokoušela vyrovnat s traumatem osudu své matky, inspirovala se terezínským ghettem a osudem terezínských dětí, k nimž patřila i její stejně stará sestřenice (zahynula v Osvětimi 1944). Tyto studie a obrazy, které jsou poetickou metaforou hlubokého smutku nad ztrátou nejbližších a dodnes si uchovávají působivost, vystavila na své první samostatné výstavě ve Varšavě k 20. výročí povstání v tamním ghettu. Již v prvních volných dílech se projevil hlavní principy její tvorby, které zůstaly v podstatě stejné i později – soustředěnost k symbolickým motivům a jejich volné spojování v imaginárním prostoru, odhalujícím silný citový prožitek, skrytý pod povrchem reality.

Na kafkovském cyklu začala pracovat na počátku 60. let, kdy se v Praze zdálo Kafku vše připomínat – neskutečná atmosféra chátrajícího města, stejně jako absurdita života v nefungujícím byrokratickém systému. Jeho próza jí byla blízká ze dvou důvodů: „Zprvce byl Kafka podobný jednomu z mých bratraců, zadruhé mi čtení jeho spisů tolik připomínalo atmosféru předválečného Židovského Města, kam jsem někdy chodívala s babičkou Weinbergerovou, maminkou a mou sestrou. Házely jsme kamínky do hrobky rabi Löwa, schovaly se v bezinkových keřích, kde jsme plašily zatoulané kočky. Tehdy zde bylo

ničím nerušené ticho. Tato atmosféra se mi vryla do duše...“

Její monotypy jsou jen zčásti ilustrací určitých scén, často jde spíše o volný grafický doprovod nebo parafráze pocitů a představ, které Kafkova díla vzbuzují. Sama o tom napsala: „Kafka odpovídá mému vlastnímu vnitřnímu snovému světu. V atmosféře jeho prózy se cítím doma, ačkoli na mne působí spíše intuitivně než racionálně. Jeho stav duše je mi blízký – stejně jako jeho rodné

město...“ Kafkovo existenciálně laděné příběhy přetvářela do obrazů evokujících prostředí staré Prahy, struktura jejích monotypů připomíná zdi starých domů, z nichž náhle vystupují skryté obrazy a tváře. Její příznačné postavy se pohybují po Praze jako v deliriu nebo se nad ní vznášejí jako ve snu, což jejím obrazům dodává silně imaginativní až surrealistický charakter a přibližuje je samotnému Kafkovu stylu.

Své práce inspirované Kafkou vystavila Mařanová poprvé ve Španělské synagoze v ŽM v Praze v roce 1965 na výstavě nazvané *Kafka a Praha*, která byla jednou z prvních krátkodobých výstav v Židovském muzeu po r. 1948. Vedle *Procesu* vytvořila monotypy také k povídkám *Venkovský lékař*, *Umělec na hrazdě* nebo *Umělec v hladovění*, k dopisům Mileně, aforismům a myšlenkám z deníků. Její cyklus pak pod názvem *Kafkův Proces* a *Kafkova Praha* nastoupil cestu na řady výstav v Německu, Rakousku, Paříži, Nizozemsku a Norsku. Ještě po emigraci v roce 1976 své práce ke Kafkovi vystavila v Skirball Jewish Museum v Los Angeles.

Výstavu ve Vídni v únoru 1967 uvedl Ludvík Aškenázy výstižnými slovy: „Dva pražští chodci ... se potkali. Minuli se v prostoru, nejisto zda omylem, nebo záměrně. Ale potkali se v čase, kde se ti dva našli, aniž by museli prohodit jediné slovo. Oba cykly *Kafkova Praha* a *Kafkův Proces* nejsou pouhé ilustrace. Jsou pozdravem z říše úzkostných pocitů a temnot. Záznam nové procházky starými, křivolakými uličkami života, v nichž se občas otevírá vzdálené, osamělé okno se siluetou člověka.“

LABYRINT SVĚTA

Na kafkovský cyklus navázala Mařanová 12 litografiemi k dramatu Georga Büchnera

Ilustrace k *Zámku*, 1977/78.

Ilustrace k *Zámku*, 1977/78.

Vojcek, které líčí tragický osud člověka smýkaného indiferentní realitou, které není schopno čelit. Po okupaci 1968, v atmosféře zklamání a beznaděje, nalezla námět nového grafického cyklu v biblické *Knize Jób*. Jeho osud je jí obrazem lidské existence, jeho těžké zkoušky a nezasloužený osud archetypem všech tragických lidských situací, jimiž se zabývala dříve. K cyklu vytvořila v následujícím roce řadu litografií a monotypů, které vystavila v roce 1970 ve Španělské synagoze v ŽM. Jako protipól tohoto cyklu vznikl v letech 1973/74 soubor litografií k Šalamounově *Písni písní*. Líčí v nich mimo jiné zvláštní charakter izraelské krajiny, jak se s ní seznámila během své návštěvy v roce 1968.

V prvních letech normalizace objevila také dílo mladého J. A. Komenského *Labyrint světa a ráj srdce*, které napsal v roce 1623 v podobně beznadějně situaci – dva roky po bitvě na Bílé hoře a popravách českých pánů, na útěku, krátce po smrti své první ženy a syna. V cyklu čítajícím na 30 litografií z let 1972/73 odhaluje drama odcizeného a nepřátelského světa, objevuje ale také příběh poutníka a vyhnance z vlastní země, který se měl brzy stát i jejím vlastním osudem.

AMERIKA

V New Yorku, uprostřed labyrintu mrakodrapů, se Mařanová vrátila ke Kafkovi a své ilustrace jeho děl rozšířila o cyklus monotypů, tentokrát k románu *Amerika*.

Těžce prožívala střetnutí s naprosto odlišnou civilizací a právě v Kafkově románu našla líčení podobně traumatického setkání mladého Karla Rossmanna s Novým světem. Později se začala zabývat motivy Kafkova *Zámku*, který popisuje pocity a situace zeměměřiče Josefa K. v cizím a málo srozumitelném světě. Na této cestě dosáhla významného uznání, když se jí podařilo své zkušenosti uplatnit

v ilustracích pro bibliofilské vydání Kafkova *Procesu a Zámku* ve Franklin Library ve Filadelfii, za něž v roce 1984 získala čtyři ocenění od předních amerických grafických a uměleckých společností.

Ilustrace k *Americe*, 1977/78, monotyp.

V posledním a dosud neukončeném cyklu prací Jarmily Mařanové se ústřední motivy z Kafky a Komenského spojily v symbolickou postavu poutníka, vyhnance putujícího bez odpočinku s rancem na zádech a svítkem Tóry v náručí skrze světy a staletí. Častěji se na jejich obrazech znovu objevují pražské hodiny s hebrejským číselníkem, jdoucí pozpátku, stále hlouběji do minulosti, až k počátkům samotného stvoření. Podobně se k pražským zdrojům své inspirace stále vrací také Mařanová.

NÁVRAT DO PRAHY

Do Židovského muzea se opět vrátila v roce 1993, kdy zde představila početnou kolekci své tvorby, která vznikla v americkém exilu. V roce 1995 se účastnila výstavy *Starozákonní motivy v českém umění 20. století* v Roud-

Ilustrace k *Procesu*, 1983.

nici nad Labem a Karlových Varech. V roce 2006 se rozhodla darovat do sbírek Židovského muzea v Praze 54 svých nejstarších monotypů ke Kafkovi, s nimiž se až dosud nikdy nedokázala rozloučit. U příležitosti 86. narozenin Jarmily Mařanové je tento soubor nyní pod staronovým názvem *Kafka a Praha* vystaven s dalšími pracemi ze sbírek ŽM, Muzea hl. města Prahy a Památníku

Terezín v Galerii Roberta Guttmanna. Především však má být současná výstava vyjádřením úcty a uznání autorce, jejíž tvorba je úzce spojena s pražským Židovským Městem a samotným Židovským muzeem a poděkováním za její dar. Výstava prací Jarmily Mařanové *Kafka a Praha* bude v Galerii Roberta Guttmanna otevřena do 4. ledna 2009.

ARNO PAŘÍK

TAKOVÝCH LIDÍ JE UŽ MÁLO

(dokončení ze strany 7)

nejsou si jistí, jak by s těmi materiály naložil někdo jiný. Já vím, co nechtějí, aby se dostalo na veřejnost, a pokud to není důležité pro film, nemám důvod to do filmu dávat. Navíc nejsem v roli soudce, neposuzuji je, snažím se vidět věci jejich očima. Jsem samozřejmě přítomný výběrem materiálu, ale snažím se co nejméně zasahovat. Proto tam není komentář, protože to už by byla vnější perspektiva, vysvětlování. Buď jsou ty filmy natolik srozumitelné, že se vysvětlí samy, nebo se to nepovedlo.

Budou se snímky nabízet školám?

Byl bych moc rád, aby se to dostalo do škol. Viděl jsem několik projekcí pro děti, středoškoláky, a reakce byly výborné. Oni to berou jako příběh a nezkoumají to. Když o filmu mluvím s některými historiky, ptají se: „A proč jste tam nedal mapy, proč je tam tak málo přesných dat?“ Ale mně tam nechybí, já nesupluju hodiny dějepisu a zeměpisu. Jsou to příběhy lidí, kteří se dostali do strašné situace a snaží se z ní vysekat. Tohle děti vnímají nejlíp. Dívají se na to jako na biják, nehledají další souvislosti. Historie je v tom samozřejmě obsažená a snažím se všechno opravdu pečlivě dohledat, zkontrolovat, ale jestli se něco stalo 22. září nebo 25. září, není pro ten příběh důležité. To patří do poznámkového aparátu historických studií. Myslím si, že přemíra faktů v dokumentech nakonec odvádí pozornost od toho podstatného, osudů lidí, protože těch údajů je tolik, že vás umoří. Já se koukám na spoustu dokumentů a většinu nevydýchám, protože mně je celkem jedno, jestli se fronta pohybuje tehdy, nebo jindy, to si můžu vygooglovat, chci sledovat příběh. Lidé se s příběhy lépe identifikují. Jednu dívku například zaujalo ve vyprávění paní, deportované do Lotyšska, že ženy v ghettu přestaly menstruovat. Zajímalo ji to, protože šlo o něco fyzického, co zná. Myslím, že to je jediný způsob, jak mladým lidem dnes válku zprostředkovat: aby si našli něco, co je lidské, s čím se můžou nějakým způsobem ztotožnit, nad čím se musí zamyslet. Já jsem válku samozřejmě taky nezažil, proto chci vědět, jak lidé v těch šílených podmínkách reaguji. Pouhá fakta, jakkoli strašlivá, počty mrtvých, zeměpisné údaje, kde byly nějaké koncentráky, to asi nikoho moc nezajímá.

ALICE MARXOVÁ

(Zájemci o projekci Zapomenutých transportů pro školy mohou kontaktovat L. P. na adrese: lukas.pribyl@zapomenutetransporty.cz.)

KRÁTKÝ ŽIVOT MUZEA

Richard Teltscher z Mikulova oceněn in memoriam

Mikulov, po staletí sídlo moravského zemského rabinátu, patřil k nejvýznamnějším židovským sídlištím v českých zemích a také k sídlištím nejlidnatějším: v době největšího rozkvetu (r. 1848) měla zdejší židovská obec 3670 obyvatel, kteří tvořili 39 % obyvatel města. Po polovině století Židé odcházeli houfně do velkých měst a hospodářský význam Mikulova upadal.

Pohled do hlavní místnosti expozice Židovského ústředního muzea v Mikulově, 1936. Foto archiv ŽMP.

Památkám ghetta to bylo po nějakou dobu ku prospěchu: zůstaly zachovány v původní a novou stavební činností příliš nenarušené podobě až do 70. let 20. století (pak bohužel větší část bývalého ghetta nechali zbourat komunističtí vládcí města).

Úpadek Mikulova jako kulturního centra moravských Židů a hledání identity v nových podmínkách stály na počátku snahy místní židovské obce o záchranu historických a uměleckých památek – výsledkem byl vznik Židovského muzea v Mikulově. Při něm hrála důležitou úlohu rodina Teltscherů. Platí to především o Eugenovi Teltscherovi (nar. 1883), předsedovi ŽO Mikulov v letech 1920–1925, a jeho bratru, JUDr. Richardu Teltscherovi (1888–1974 v Londýně). R. Teltscher, poslední předseda obce, se zajímal o umění a historii, organizoval pomoc židovským uprchlíkům z Haliče za první světové války, od studentských let byl aktivním sionistou a později také důvěrníkem Židovské strany. Letos na jaře mu městská rada Mikulova udělila „čestné ocenění města za mimořádný kulturní počin“ in memoriam. Uznání převzal na mikulovské radnici jeho syn William E. Teltscher z Londýna.

POČÁTKY

Na jaře 1922 Eugen Teltscher na schůzi moravské zemské židovské reprezentace

oznámil, že mikulovská obec pomýšlí na zřízení muzea, a jeho rodina věnovala úroky z rodinné nadace ve výši 5000 Kč na základ muzejního konta a dalších 5000 Kč na muzejní fond. V roce 1931 židovská obec koupila pro sídlo muzea dům Skutetzských v ulici Emila Schweinburga (dnes Husova) č. 28, který stál v centru mikulovského ghetta (dnes je přestavěn). Vedlejším domem č. 24 vedl průchod k modlitebně bejt ha-midraš a malebnému prostředí tzv. Oppenheimova plácku s talmudickou školou. Nedaleko stál dům č. 18, historické sídlo zemského rabinátu a představenstva mikulovské obce. Na druhé straně ulice byla památná Stará synagoga, centrum duchovního života obce; nedaleko pod ní v Úzké ulici stávala dnes zbořená barokní Nová synagoga.

Uběhlo dlouhých třináct let, než byly schváleny stanovy muzejního spolku. Vypracoval je Richard Teltscher, který byl pak zvolen jeho předsedou. Židovské ústřední muzeum pro Moravsko-Slezsko (jak zněl oficiální název) bylo otevřeno 24. května 1936 slavností ve Staré synagoze a požehnáním a upevněním mezuzy v domě Skutetzských. „Cit pro historii židovství v zemi Moravsko-Slezské má být tímto muzeem posílen právě jako vědomí, že tato země byla už po sedm století naším domovem,“ řekl při (českém) projevu vrchní rabin dr. Ludwig Levy. „Dokazuje to také, že naši otcové dlouhými věky úzce srostli s touto zemí. Žili s národem, sdílejíce s ním osudy této země, byli pod vlivem soudobé kultury, jak dokazuje barokní sloh této synagogy.“

Na muzeu návštěvníci (příjížděly i hromadné zájezdy z Brna či Vídně) oceňovali moderní a pečlivě provedení instalace, stejně jako okolnost, že exponáty reprezentovaly kulturu i dalších židovských obcí na Moravě. První dvě místnosti expozice seznamovaly návštěvníka s významnými historickými, rukopisnými a obrazovými památkami, v obou dalších místnostech převládaly kultové předměty, synagogální textilie a stříbrné ozdoby na svitky Tóry. Zvláštní zmínky si zaslouží vstupní chodba průjezdu, sloužící k dokumentaci mikulovských stavebních památek a jako lapidárium. Na druhé straně chodby byly dvě klenuté místnosti, tvořící samostatnou součást expozice. V menší bylo instalováno zařízení židovské kuchyně, obsahující části vybavení staré pekárny macesů v Pohořelicích, cínové talíře, ote-

vřené ohniště a lavice na spaní. Vedlejší větší místnost byla upravena jako obytný (šábesový) pokoj z přelomu 18. a 19. století, zařízený empírovým a biedermeierovým nábytkem, s mosaznou sobotní lampou, hodinami s hebrejským číselníkem, sobotními svícny i kořenkami na prostřeném stole a portrétem rabína Mordechaje Beneta na stěně. Expozice tak byla rozdělena rovnoměrně na část historickou, uměleckoprůmyslovou (synagogální umění) a etnografickou.

V poslední místnosti dvorního traktu byla zřízena i „čestná galerie“ významných moravských rodáků, mj. Gustava Mahlera, bibliografa Moritze Steinschneidera, muzikologa Quida Adlera, v níž muzeum nabízelo příklady a vzory novodobé židovské identity. V samostatném výklenku byla umístěna vitrína, věnovaná Sigmundu Freudovi, rodákovi z Příboru, který vybral pro mikulovské muzeum 23 svých knih a dokumentů.

Přirozenou součástí muzea tvořil komplex budov na tzv. Oppenheimově plácku, do něhož bylo možné projít průchodem z vedlejšího domu. Tato dnes již neexistující část ghetta byla svědectvím pamětihodné historie mikulovské obce a ukázkovým příkladem památkové ochrany původní architektury ghetta. Komplex budov byl uzavřen mezi dvě vstupní brány do ghetta a vedle modlitebny talmudické školy a samotného

JUDr. Richard Teltscher (1888–1974), zakladatel Židovského muzea v Mikulově. Foto archiv.

bejt ha-midraše k němu patřily malebné domky s klenutými vchody. Ve staré učebně bejt ha-midraše byla u příležitosti otevření muzea uspořádána výstava hebrejských tisků ze 16. až 19. století, které dokládaly tradici mikulovských talmudických studií.

U příležitosti otevření muzea vydal muzejní spolek hodnotný *Památník Židovské-*

ho ústředního muzea pro Moravsko-Slezsko v Mikulově, sborník uspořádaný péčí Alfreda Engela, který obsahuje 16 většinou historických prací týkajících se dějin mikulovské židovské obce a některých jejích památek.

ZÁNİK MUZEA

Pro poslední období činnosti muzea v Mikulově je dochováno jen málo dokladů. Nezachoval se ani inventář sbírek, ani část z připravovaného vědeckého katalogu sbírek. Také snaha profesora A. Engela o vytvoření Ústředního archivu moravských židovských obcí se již nemohla uskutečnit, přesto se však v archivu podařilo shromáždit vedle materiálů obce mikulovské a judaik z dietrichsteinského zámeckého archivu také materiály z řady významných moravských obcí, zejména z Dolních Kounic, Kojetína, Pohořelic, Slavkova, v menší míře z Břeclavi, Osoblahy, Třebíče, Boskovic, Myslic, Moravského Krumlova, Ivanovic, Třeště, Uherského Brodu, Dambořic, Kroměříže a Lomnice.

Po anšlusu Rakouska a Henleinově vystoupení na karlovarském sjezdu SdP docházelo v pohraničních oblastech k nacistickým provokacím a střetům s nacistickými aktivisty. Podobně tomu bylo i na Mikulovsku. Sbírký židovského muzea byly proto tajně a narychlo v květnu 1938 evakuovány do Brna (všechny informace o této akci pocházejí ze dvou dopisů R. Teltschera Žno v Brně). O formálním rozpuštění muzejního spolku a případném předání sbírek se nedochovaly žádné doklady. Spolek byl nejspíše – jako většina ostatních – formálně zrušen nacistickým výnosem z 24. 4. 1940 o zákazu členství Židů ve spolcích a veřejných organizacích.

Další zprávy o osudu mikulovského muzea a jeho sbírek lze nalézt až v materiálech Židovského ústředního muzea v Praze z roku 1942. Největší část předmětů mikulovského muzea a brněnské židovské obce do Prahy došla v květnu 1942, zbytek dorazil do konce října. V nově zřízeném pražském muzeu byly sbírky nově tříděny a katalogizovány od roku 1942 a v následujícím roce byly zařazeny do větších souborů a odborně katalogizovány.

A jaké byly osudy hlavních organizátorů mikulovských sbírek? Dr. Richardu Teltscherovi se podařilo krátce po okupaci republiky v březnu 1939 uniknout do Polska a odtud do Anglie, kde se po válce uplatnil jako expert v obchodě s vínem, jeho syn William působil v armádním zpravodajství. Dr. Alfred Engel vytrval se sbírkami mikulovského muzea v Brně i Praze. V září 1943 byl deportován do Terezína, kde 9. 6. 1944 zahynul.

ARNO PAŘÍK

CHANAN ROZEN SE DOŽÍVÁ 90 LET

Každý, kdo Chanana Rozena někdy viděl a pozorně se zadívá na snímek židovských dětí ze 30. let minulého století, ho určitě pozná. Stojí v horní řadě, čtvrtý zleva, a po jeho pravici není nikdo jiný než slavný starosta Jeruzaléma Teddy Kollek, který v Ostravě, v sionistickém ústředí, působil. Od chvíle, kdy se Chanan Rozen narodil, uplynulo 24. září neuvěřitelných devadesát let. Naplnil je úctyhodnou činností a prací a patří určitě k nejzajímavějším pamětníkům své generace.

Na snímku z 30. let 20. století stojí Chanan Rozen v třetí řadě čtvrtý zleva. Po jeho pravé ruce je Teddy Kollek. Foto archiv.

Narodil se v Ostravě v početné ortodoxní a, což nebylo obvyklé, současně sionistické rodině. Chananovi starší sourozenci patřili ve dvacátých letech k prvním chalucim z Československa (bratr, který odjel již roku 1926, prováděl T. G. Masaryka při jeho návštěvě ve Svaté zemi). On sám se připravoval na alija ve skupině židovských učňů (kovodělníků) ve škole, která vznikla díky dohodě Vítkovických železáren s ostravskou Sionistickou organizací a existovala od roku 1934 až do okupace Sudet. Na cestu do Palestiny se vydal počátkem listopadu 1938, a plavba po Dunaji, po Černém a Středozemním moři trvala přes dva měsíce. Později, jedním z posledních transportů, dorazili do Palestiny i jeho rodiče.

Chanan Rozen se usadil nejprve v kibucu, poté v Ramat Ganu, kde začal pracovat jako nástrojář – své řemeslo později důkladně použil při výrobě zbraní pro Haganu. Roku 1948 stál u zrodu Ligy přátelství Izrael – Československo (dnešní Izraelská společnost přátel České republiky) a od roku 1951 je jejím předsedou. Liga se sna-

žila i v těžkých letech komunismu o udržení kontaktů mezi oběma zeměmi a to až do rozvázání diplomatických styků v roce 1967. Podílela se mj. na kafovské výstavě uspořádané v pražském Památníku písemnictví roku 1964, jíž se zúčastnil i Max Brod („Lidé ho přijali s nadšením, dotýkali se ho, skoro jako kdyby přijel Gándhí,“ vzpomíná na tuto událost Rozen, viz Rch 12/1998). Téhož roku liga spolupřipravovala v Izraeli výstavu dětských kreseb z terezínského ghetta; roku 1968

pořádala pobyt československých vysokoškoláků a intelektuálů v Izraeli; po vpádu vojsk mobilizovala izraelskou veřejnost k protestním akcím.

Ve své činnosti pokračoval po pádu komunismu: podílel se na organizaci sjezdu Židů původem z Československa v Izraeli, na přípravách protokolu o družbě mezi Prahou a Ramat Ganem, na organizaci cesty solidarity, kterou v době války v Perském zálivu podnikli čeští intelektuálové a umělci, a na vzpomínkových akcích na podzim 1994, které připomínaly první transport ostravských Židů do Niska. Od roku 1991 působí jako honorární generální konzul ČSFR (resp. ČR) v Izraeli. Za svou práci získal roku 1998 Řád Bílého lva občanské skupiny „za zvláště vynikající zásluhy ve prospěch České republiky“ a roku 2007 cenu Gratias Agit za šíření dobrého jména ČR ve světě.

Panu Rozenovi přejeme opravdu vše nejlepší a děkujeme za všechnu práci, kterou pro vztahy mezi Čechy a Izraelem vykonal a ještě vykoná. *Ad mea veesrim šana!*

redakce

Igor Guberman

GARIKY

IGOR GUBERMAN se narodil v roce 1936 v Sovětském svazu. Vystudoval dopravní školu a nějaký čas řídil elektrickou lokomotivu a dělal seřizovače. Od roku 1959 píše vtipná aforistická čtyřverší, jimž začal říkat gariky (tím slovem prý označoval sám sebe, když byl malý). Od roku 1973 přispíval do samizdatového časopisu Jevrei v SSSR (Židé v SSSR). V roce 1978 vyšla první kniha jeho gariků v Izraeli. Rok nato byl zatčen a strávil celkem pět let ve věznicích, nápravné kolonii a vyhnanství. V roce 1988 emigroval do Izraele. Naše ukáзка je z připravované knihy jeho veršů, která vyjde v nakladatelství Olga Krylová paralelně v ruském originálu i českém překladu. Širší ukázkou přinese také letošní Židovská ročenka.

/ŽIDÉ A RUSKO/

V kuchyni nebo na nucených pracích, kdekoli osud domluvil nám schůzku, se v řečech jeden soubor témat vracel – o pánubohu, o Židech a Rusku.

Žid vždy a všude má se špatně.
Když emigruje, náhle vidí,
že porušoval se tak zdatně,
že už mu začli vadit Židi.

Žid v Rusku málo smí si dovolit
a marně by tam hledal osud lehký.
Ten vlásek, na němž visí, ruský lid
má za vlas, spadlý jemu do polévky.

Dá Rusko skvosty své a zlato
za krásu jedné vteřiny,
v níž konečně se přijde na to,
který Žid všechno zavinil.

Strhl jsem ruská pouta, zbyl se tíhy.
V židovské lázni snažím se smýt splašky.
I když jsem se však vrátil k lidu Knihy,
miluju stejně jako dřív lid Flašky.

Židé pijí za ztracený ráj,
jímž se zdálky jeví matka Rus.
Vidí trojky, prozářené kraj,
nikdy natřískaný trolejbus.

Na ruském kole vozili se chvíli,
dali se k ruským moudrům přilákat,
a už se Židé tolik porušili,
že za vším vidí úskok židáka.

/ŽIDÉ/

Když hledím na svou generaci,
vždy potvrdím si k smrti rád
židovskou snahu pilnou prací
svou historii prosírat.

Nemůže za to každý Žid,
že bůh ho stvořil jako Žida.
Ten Žid však může bratra mít
a za něj ovšem zodpovídá.

Odpůrce zbaví kuráže
a kritiky Žid rozežene,
když brisně zpražit dokáže
názory dosud nevyřčené.

Za umění vždy přečkat špatné časy,
za moudrost lidu po líci i rubu
příroda od Židů daň vybírá si
v podobě pěkné řádky hrozných blbů.

Jsem rád, že jak plevel se plodí
a zuřivě dokáže žít
můj ziskuchtivý, činorodý,
můj odporně nezdolný lid.

Můj velký malý lid se hodí
i pro špínu, i pro elitu.
Já jeho krev, jsem cizorodý
v tom nestabilním monolitu.

Myslím, že budu ještě svou si vést,
i když už budou po mně konat tryznu:
S Židovkou sňatek – nejjistější z cest
k úspěchu. A pak k antisemitismu.

Já jsem rasista. Jsem proti Židům.
To je tím, že nejsem samolibý
a v nich spatřím všude, kam jen přijdu,
svoje vlastní povahové chyby.

/SVOBODA A NESVOBODA/

Nevěřím v rozum kolektivní,
že pravdu hromadnou má lid.
Tu do rukou pak mudrců pivní
či lumpů a křiklounů může vzít.

Je lidskost tenká slupka v nás,
jež poruší se tuze lehce.
Hovado dá se vzbudit zas
a usnout se mu potom nechce.

Kamkoli míří vývoj dějin,
národy, strany, třídy, vrstvy,
na stejný problém narážejí
rovnosti, volnosti a blbství.

Ústava nikdy, cokoli by stálo v ní,
nestvoří základ pro takový řád,
v kterém by se prostitute duchovní
nevýhodou a hanbou mohla stát.

V smrti a v lásce vždy jsem měl
bezbřehá témata, v něž věřím,
a tak jsem vůdce nehaněl,
neb sral jsem na celý ten režim.

Přeložil Milan Dvořák.

ANTISEMITSKÝ SPEKTAKEL V SLOVENSKOM PARLAMENTE

Štvrtého septembra 2008 zasadala najvyššia zákonodarná inštitúcia Slovenskej republiky Národná rada SR – slovenský parlament. Zasadnutie iniciovali poslanci opozičného Kresťansko demokratického hnutia (KDH) za účelom odvolania súčasného ministra spravodlivosti Štefana Harabina. Minister Harabin (nominant Mečiarovho HZDS) sa podľa poslanca Daniela Lipšica (KDH) diskvalifikoval svojím priateľským vzťahom so šéfom albánskej drogovej mafie na Slovensku Bakim Sadikim. Témou schôdzky teda malo byť odvolávanie ministra spravodlivosti, ale parlamentná diskusia zákonodarcov 4. septembra sklzla do jazyka a slovníka krčmy najnižšej cenovej kategórie. Pre niektorých poslancov bolo totiž podstatnejšie skúmať a komentovať židovský pôvod Daniela Lipšica, ako venovať sa vecným argumentom za alebo proti zotrvávaniu ministra na jeho poste. V rozprave sa poslanec Vladimír Mečiar (HZDS) obrátil na plénum slovenského parlamentu s poznámkou: „Mohol by nám (Lipšic) povedať, či niektorí z jeho predkov neniesli meno Lipstein.“ Po protestoch opozičných poslancov, ktorí odsúdili antisemitické narážky, Mečiar podal „vysvetlenie“: „Môj priateľ Augustín Húska pracoval v Jáchymove, kde ho týral istý pán Lipstein. Húska je presvedčený, že tento Lipstein bol predkom pána Lipšica. Išlo mi len o vyjasnenie rodovej totožnosti.“ Po skončení rozpravy Mečiar vysvetlil novinárom, že len „úplný blbec“ by mohol jeho poznámky chápať ako antisemitizmus. Primitivizmus Vladimíra Mečiara však prekonal jeho chránenec minister spravodlivosti Štefan Harabin. Poslanca Lipšica otituloval priamo v parlamente oslovením „ty hajzel“ (tento fakt Harabin popieral, až pokiaľ ho neusvedčil zvukový záznam) a pred plénom Národnej rady predniesol smerom k Lipšicovi aj nasledujúce vety:

„Čo sa hanbíte za svojich predkov a ich vierovyznanie? Pripomínate mi správanie niektorých nacistov, ktorí mali židovských predkov a dokázali sa podieľať na vraždení nevinných detí, žien a starcov v koncentračných táborech, len aby dokázali vernosť fašizmu.“

Stojí za povšimnutie sledovať reakcie politikov na antisemitické poznámky prednesené počas parlamentnej rozpravy. Spomenutú schôdzku viedol podpredseda parlamentu Miroslav Číž (Smer – Sociálna demokracia), ktorého sa novinári pýtali, či mu neprekážali antisemitické poznámky a vulgarizmy. Čížova odpoveď: „Prekáža mi interpretácia, že by tam boli antisemitické narážky. Niektoré výroky považujem za nešťastné, ale ta-

kýchto odznelo za 18 rokov, čo som v parlamente, tisíce.“ Viacerí poslanci, ktorí boli prítomní, reagovali podobne, nič antisemitické nepočuli, nevšimli si (napr. poslanec Rudolf Púčik za SNS: „prejav antisemitizmus som nezaznamenal“).

Z najvyšších ústavných činiteľov ako prvý kritizoval postoj ministra Harabina jeho šéf, predseda vlády Róbert Fico. Nevyvodil voči ministrovi politické konzekvencie, ale vyhlásil, že sa „dištancuje od slov, ktoré minister Harabin adresoval poslancovi Lipšicovi na pôde parlamentu, rovnako ako sa dištancuje od slov, ktoré predniesol poslanec Lipšic ministrovi Harabinovi“. Dva dni po parlamentnom incidente sa minister Harabin ospravedlnil a napísal novinárom list, v ktorom vyjadril ľútosť nad tým, ak sa svojimi poznámkami niekoho dotkol. Svoje ospravedlnenie neskôr zopakoval aj na pôde slovenského parlamentu. K vlastnému tvrdeniu, respektíve jeho popretiu sa nevyjadril, novinárom tvrdí (napriek zjavnej skutočnosti, že bol opakovane prichytený pri klamstve), že „nikdy neklamal“.

Spomenutá parlamentná rozprava sa konala niekoľko dní pred pamätným dňom obetí holokaustu a rasového násillia. Aj keď prvé reakcie politikov boli vágne, alebo úplne nemiestne („žiaden antisemitizmus som nezaznamenal“), postupne sa objavovali jasnejšie artikulované postoje. Výroky ministra Harabina v parlamente kritizovali všetci traja najvyšší ústavní činitelia, prezident Ivan Gašparovič, predseda parlamentu Pavol Paška aj premiér Róbert Fico. Posledný z nich sa vyjadril najtvrdšie pri odhaľovaní základného kameňa parku Ušľachtilých duší vo Zvolene. Podľa premiéra „nejestvuje žiadne ospravedlnenie pre antisemitické vyhlásenia“. Povedal tiež, že „ak nešlo o nerozvážnosť, človek s takýmto názorom nemá čo robiť vo vláde“. Okrem premiéra sa k problematike vyjadril aj izraelský veľvyslanec na Slovensku Zeev Boker. Veľvyslanec Boker povedal, že „Izrael výroky znepokojili, pretože sú urážkou pamiatky miliónov Židov, ktorí počas holokaustu zahynuli“.

Minister Harabin sa snažil „vyžehliť“ svoju špatnú povest. V predvečer Pamätného dňa obetí holokaustu a rasového násillia prišiel k Pamätníku holokaustu na Rybnom námestí. Počas jeho poklony pred pamätníkom sa ozývali výkriky „hanba Harabinovi, fúj Harabin“ apod.

Minister Harabin (HZDS) ostal naďalej ministrom spravodlivosti slovenskej vlády.

JARO FRANEK

/AD: RCH 9/2008/

Olga Hostovská
MECENÁŠ OTAKAR GUTH

Vážená pani Hostovská,
dnes mi prišiel do ruky *Roš chodeš* s vašim článkom o mém dedovi dr. Guthovi. Článok je veľmi zaujímavý. Nikdy jsem moc nepochopil, že on jako dosti významná osoba v českožidovské společnosti, člen Čapkových pátků, mecenáš mnoha umělců jako mezi jinými Egonka – tak ho jmenovala moje matka –, tak Kremličky, Gutfreunda, Mařatky a jiných nikdy nebyl nikde jinak jmenovaný.

Všechny jeho knihy a paměti mám. Váš článek hned zítra pošlu do Caracasu, kde žije jeho 93letý syn Jiří. Ještě jednou vám děkuji za váš článek.

Se srdečným pozdravem

Jan O. Hellmann, Kodaň

Arno Pařík
ARCHITEKT JACQUES GROAG
A JEHO PRAŽSKÁ VILA

Vážená redakce,
se zájmem jsem si přečetl příspěvek dr. Paříka o Jacquesovi Groagovi a hrozící likvidaci jím projektované vily v Praze na Smíchově. Vzhledem k tomu, že článek obsahuje drobné nepřesnosti, dovoluji si několik poznámek. Pokud opomeneme přestavbu rodinné sladovny v Týnečku u Olomouce, prvním Groagovým projektem (1927/1928) byl návrh vily pro jeho bratra Emanuela v Olomouci v Mozartově ulici (původně číslo 36, nyní č. 42). Vila byla v roce 1939 prodána a bohužel znehodnocena přestavbou. Návrh nájemní vily pro Paulu a Hanse Briessovy následoval teprve v roce 1933 (ulice Na Vozovce 12), 1935 vila pro ing. Rudolfa Seidlera (dodnes zřejmě nejzachovělejší) a 1936 pro Franze Briesse.

Hlavním důvodem mého dopisu však je mylný údaj o Groagově smrti. Jacques Groag zemřel 28. ledna 1962 v Londýně, cestou autobusem do opery, tedy nikoliv 1961 ve Vídni. Tento mylný údaj zřejmě p. dr. Pařík převzal z článku VI. Šlapety. Ursula Prokopová, autorka monografie *Das Architekten- und Designer-Ehepaar Jacques und Jacqueline Groag. Zwei vergessene Künstler der Wiener Moderne* (Böhlau Verlag 2005), se domnívá, že po válce Jacques Groag Videň již nikdy nenavštívil.

Dr. Pavel Maňák, Olomouc

FRESKY V POMPEJÍCH ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Pod titulkem „Němci by chtěli být milováni“ přinesly Lidové noviny (16. 9.) rozhovor s dr. Tomášem Kostou u příležitosti vydání knihy „rozhovorů dvou generací“, které s ním vedl V. Mlynář. Kosta prošel Osvětím, byl okouzlen komunismem a zkla-

Kresby Antonín Sládek.

mán vývojem po r. 1948 (v 50. letech byli jeho rodiče vězněni), v r. 1968 emigroval do Německa, kde se stal ředitelem několika nakladatelství; přátelil se s G. Grassem, H. Böllem aj. Byl poradcem tří českých premiérů; stejnou funkci nyní zastává u ministra Schwarzenberga, který knihu rozhovorů uvedl do života a „doporučil by ji číst všem mladým před maturitou“. (LN, 4. 9.) ■ Ústecký deník (12. 9.) referoval o výstavě připomínající „opomíjené hrdiny“, německé antifašisty ze Sudet. Výstavu otevřeli místopředsdkyně německého parlamentu S. Kastnerová, ministr Gandalovič a dr. T. Kosta. ■ Média (např. Hospodářské noviny, 22. 9.) zaznamenala, že si Židé připomněli „při tryzně Kever Avot oběti nacistické genocidy“. ■ Brněnský deník (20. 9.) pod titulkem „Stihl poslední vlak do Anglie. Jinak by umřel“ zaznamenal životní příběh brněnského Žida Thomase Graumanna. Nacisté mu vyvraždili rodinu, on přežil díky N. Wintonovi a přispěl pak výrazně do galerie pestrých osudů jeho chráněnců: strávil mnoho let jako křesťanský misionář na Filipínách, dnes žije v „malé vesnici poblíž Kolína, i když česky už téměř nemluví“. ■ O místní synagoze se zmiňuje krátce Českokrumlovský deník. (18. 9.) ■ „V roce 1989 se mi čeština vrátila – jako když se ukázaly fresky v Pompejích,“ řekla mj. v rozhovoru pro Dnes magazín (11. 9.)

izraelská spisovatelka a překladatelka Ruth Bondyová. ■ ČT 1 (19. 9.) informovala o tom, že byl v Praze otevřen Maharalův institut, první ješiva po „více než šedesáti letech“; došlo k tomu v rámci nadcházejících oslav 400. výročí smrti rabiho Löwa. „Cestují po celé Evropě, a jenom v Praze cítím díky jeho duchovnímu vlivu velkou posvátnost dodnes,“ řekl televizi aškenázský vrchní rabín Izraele Jona Metzger. ■ Na otázku „Znáte hodně Čechů, kteří se hlásí ke své emigraci?“ odpověděl moderátorovi pořadu *Krásný ztráty* na ČT 2 (18. 9.) francouzský producent Jiří Smetana, (emigroval r. 1972): „Každý emigrant to spíše zatajuje. Je to něco typicky českého: Ale vždyť on emigroval! Podezřelý. Je to Žid, buzerant... něco tam je.“ ■ Pod titulkem „Milovaný film, prokletý soudruhy“ psal týdeník *Instinkt* (18. 9.) obsáhle o osudech filmu *Hostinec U kamenného stolu* na motivy Poláčkovy prózy, jejíž vydání kryl za války malíř Vl. Rada. Film a jeho režisér (herec Národního divadla a dramatik Josef Gros) měli potíže i s komunistickou kritikou. ■ Média (např. HN, 12. 9.) referovala o domu pro židovské seniory na Hagiboru. ■ Časopis *Profit* (7. 9.) přinesl portrét podnikatelské rodiny Popperů, zakladatelů a vlastníků chrudimské obuvnické firmy, před příchodem Bati největší v monarchii. ■ Pod titulkem „Hrdina? Kolaborant?“ a podtitulkem „Architekt, bonviván a válečný vyjednávač o záchráně evropských Židů André Steiner se v pátek dožil sta let“ přinesly Lidové noviny (27. 8.) obsáhlý portrét muže pestrých osudů, činů a postojů. Žije v USA, učí na univerzitách (jeho žákem je mj. Frank Gehry), od starých přátel se odstříhl. Přitom by si mohl podle LN „užívat statusu hrdiny“, protože pomohl zachránit na 4000 slovenských Židů. „Vzpomínání způsobuje jenom problémy,“ říká ale Steiner. „Co bylo, bylo, dnešek je dnešek.“ ■ Kulturní týdeník *A2* (17. 9.) přinesl rozhovor s historikem M. Franklem na téma „evropský mýtus o významné pomoci Československa uprchlíkům před nacismem“. „Tento zvláštní mýtus stojí na osudech zpravidla velmi známých uprchlíků, příslušníků kulturní a politické elity,“ tvrdí mj. Frankl. Na otázku „Kdy došlo k úplnému zavření hranic pro uprchlíky?“ říká: „Během několi-

ka hodin po anšlusu Rakouska. Ilustruje to i osud vlaku z Vídně, plného uprchlíků v bezprostředním ohrožení života, který této noci českoslovenští celníci nemilosrdně vrátili. Na jižní Moravě byly pak denně vraceny desítky či dokonce stovky uprchlíků.“ ■ Deník *Právo* (29. 8.) avizoval české vydání knihy Tatiány de Rosnay *Klíč k minulosti*, jejímž tématem je záťah francouzské policie z r. 1942, při němž během jednoho dne soustředila a poslala do koncentračního tábora 12 000 Židů. Autorka podle deníku napsala „citlivý, ale nemilosrdně upřímný portrét Francie za okupace a porušila tak tabu mlčení, které tuto bolestnou událost až dosud zahalovalo“. ■ Krátký průvodce přírodou a památkami (i židovskými) přineslo *Domino* (27. 8.) pod titulkem „Kasejovice: město zlata i židovských památek“. ■ LN (27. 8.) pod titulkem „Naučte se hebrejsky“ publikovaly krátký vhlad do hebrejského jazyka. ■ *A2* (27. 8.) přinesl obsáhlou kritickou recenzi vzpomínek levicového publicisty Stanislava Budína (vl. jm. Benzion Bať). Autor se mj. podivuje nad tím, že se Budínova víra v komunismus po všech peripetiích přesouvá „do roviny takřka chiliastické, do úporného přesvědčení, že krystalicky čistá podoba ideje je nezávislá na každodenní politické praxi hnutí“. ■ *Mladá fronta Dnes* (26. 8.) referuje o výstavě na téma život a dílo Karla Ančerla, otevřené v Soběslavi ke 100. výročí narození známého dirigenta. ■ Na sto Židů se o víkendu sjelo do Boskovic na 14. letní sportovní hry židovských sportovců – makabiádu. Před sportovním kláním se sešli k modlitbám v synagoze. Pak je čekaly souboje v bad-

mintonu, tenisu, kopané aj. (Blanenský deník, 15. 9.) ■ Pod titulkem „Lodž objektivem Karla Cudlína“ anotovala *MfD* (10. 9.) výstavu v Uherském Hradišti. 26. 8. týž deník zaznamenal, že v Rakovníku bude v říjnu odhalena deska připomínající oběti šoa. ■ Média (např. HN, 2. 9. pod titulkem „Víte, že třetina našich vojáků v zahraničí byli Židé?“) v referátech o novém českém filmu *Tobruk* zmiňují fakt, řečený v citovaném titulkem. (tp)

IZRAEL: S americkým radarem

Tak nám vypukla studená válka, paní Müllerová, mohou si teď spolu se Švejkem říkat Izraelci. Srpnové boje v Gruzii nebyly jednorázovým pokusem vlády v Tbilisi o kontrolu vlastního území ani jednorázovou ruskou odpovědí, ale ukázkou nového sebevědomí Moskvy a zásadního posunu sil na světovém hřišti, který se dotýká též Izraele (podrobněji v zářijovém Rch). Čím více se ozývají hlasy popírající „nové kolo studené války“, tím je zřejmější, že o něco studené válce velmi podobného skutečně běží.

Historie se neopakuje doslova. Moskva a Washington se teď nedrží navzájem v šachu jadernými raketami, zbytek světa se nemusí chtít nechtět přimknout k jedné či druhé supervelmoci, neboť už nejde o hru dvou ideologických bloků, ale o staré známé národní zájmy. Jeden jasný znak studené války se ovšem už rýsuje.

Před rokem 1989 vládl v Evropě klid, zatímco Blízký východ a další regiony sloužily jako zástupné bojiště a zkušebna ruských a amerických zbraní. Nyní sledujeme cosi podobného. Zatímco Rusko nabízí své zbraně včetně raket Iskander Sýrii (a angažuje se též v jihoamerické Venezuele), Amerika chce prodat protiraketovou obranu Spojeným arabským emirátům a s Izraelem uzavřela smlouvu o protiraketovém radaru.

Izrael se tak ocitá v dosud nepoznané pozici. Poprvé bude mít na svém území americkou vojenskou základnu pod americkou vlajkou, poprvé couvá ze zásady, že o své obraně rozhoduje výhradně sám. Izraelská debata na téma amerického radaru je zajímavá hlavně pro Česko. Už proto, že věc staví i do takových úhlů, které u nás ani nepřipadají v úvahu. Nepřivola na nás americká základna neštěstí? Nebudeme vnímáni jako pomahači Američanů a cíl? Tak se často ptají Češi. Nomezí americká základna naši aktivitu? Nespoutá nám ruce? Tak se ptají Izraelci.

POUTO OPERAČNÍ VOLNOSTI

Hlavní body celé problematiky shrnul v deníku *Ha'arec* Aluf Benn. I on se pozastavuje nad tím, jak pozvolna a potichu se o izraelsko-americké transakci začalo debatovat, neboť první veřejná informace se objevila už 29. července ve sdělení amerického ministerstva obrany. Významné strategické změny se často odehrávají až

překvapivě potichu, píše Benn. Jasným příkladem je dohoda o americkém radaru v Negevu, který má posílit účinnost izraelské obrany proti balistickým raketám odpáleným ze Sýrie či z Íránu.

I Benn zdůrazňuje historický význam první americké základny na izraelském území. Izrael měl vždy výhrady i k samotné možnosti amerického vojenského angažmá na svém teritoriu a preferoval „obranu vlastními silami“, čímž si uchovával maximální operační volnost. Nyní se rozhodl pro americký radar. Proč vlastně? Benn to

Tak nám vypukla studená válka, paní Kohnová. Ilustrace archiv.

nevysvětluje, ale odborný tisk uvádí hlavně vyšší přesnost – zatímco izraelské radary dokážou detekovat íránské střely asi 2 minuty před dopadem, americký radar nechává časovou rezervu až 6 minut, výhodnou pro izraelské protiraketky Chec. Radar budou obsluhovat američtí civilisté (zaměstnanci firmy kontraktované Pentagonem) a dva vojáci (ti budou vyhodnocovat údaje, případně pomocí družic dohledávat zdroj ohrožení). Jak tyto poměry ovlivní pozici Izraele?

Základní výhoda i nevýhoda je stejná jako v případě radaru plánovaného v Brdech. Každý, kdo zvažuje útok na Izrael pomocí balistických střel, bude radar po-

važovat za prioritní cíl. Radar tedy funguje jako terč přitahující útočníky. Nicméně každý, kdo k takovému útoku na Izrael přikročí, musí vzít v úvahu riziko zasažení americké posádky a tím i konfliktu s Amerikou. Zní to sice cynicky, ale ve světě to tak funguje – zabití Američana s sebou nese větší riziko pro útočníka než zabití Izraelce, nekulí Čecha.

Aluf Benn ovšem zmiňuje i bod, kde se česká a izraelská pozice významně liší. Také Izrael bude muset vzít v úvahu životy americké osádky radaru, pokud se například rozhodne zaútočit na íránská jaderná zařízení nebo na strategické cíle v Sýrii. Izrael nebude moci podniknout žádnou takovou akci bez předběžného a výslovného schválení Bílého domu, Benn píše: „Jakmile bude základna v Negevu postavena, poslouží jako pouto operační nezávislosti Izraele.“ To je ten základní rozdíl vůči Česku. Zatímco nejhorší možný scénář pro většinu Čechů vypadá tak, že v případě ohrožení radar nabourá očekávanou pasivitu, nejhorší scénář pro Izraelce je opačný – totiž že pasivitu vynutí, podobně jako tomu bylo v americkém zájmu v roce 1991, za první války v Zálivu.

VĚDĚT, KDY ZAÚTOČÍ

Podle původních zpráv se s hoto- vým radarem počítalo pro začátek roku 2009, ale teď to vypadá, že by mohl být v provozu už koncem tohoto roku. Zajímavější jsou ovšem úvahy o jeho širší politické roli. Benn, ač trochu spekulativně, uvádí dva možné významy.

Zaprvé může být americký radar v Negevu chápán jako signál Izraeli, aby neútočil na Írán. Premiér Olmert a ministr obrany Barak prý žádali od prezidenta Bushe útočné prostředky (Benn je nespécifikuje, nicméně mohlo jít o supermoderní stíhací bombardéry F-22, které Američané ještě neposkytli žádné cizí zemi), ale místo nich dostali jako cenu útěchy obranný systém. S ním sice Izrael nebude schopen hrozbu vůči sobě neutralizovat, alespoň však bude informovanější o době útoku.

Zadruhé (leč méně pravděpodobně) může radar naznačovat americký úmysl zaútočit na Írán či podpořit izraelský útok. V takovém případě by chystal izraelskou obranu proti íránské odvetě. Může být americko-izraelské protiraketové cvičení ohlášené na podzim zástěrkou pro překvapivý útok na íránská jaderná zařízení? Datum amerických voleb říká, že ne, Benn nechává odpověď otevřenou.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

PŘED 160 LETY, 5. října 1848, se rozhodli poslanci ústavodárného říšského sněmu ve Vídni zrušit „židovskou daň“. Pro ostatní to byla jen jedna, zdaleka ne největší ze změn, které přinesl ten bouřlivý rok, pro židovské obyvatele monarchie to však byl největší legislativní zásah do jejich života od časů reformem Josefa II.: daň byla vedle instituce ghetta nejvýraznějším reliktem středověké židovské jurisdikce.

Židovskou daň je obvykle nazývána pravidelný plat, který Židé odevzdávali za „ochranu“ panovníkovi, jenž byl při stanovení její výše omezen většinou jen ohledem na platební schopnosti svého „židovského regálu“. Od časů Vladislava II. postihovaly židovské obyvatelstvo u nás ještě další daně. Ukládaly je městské rady a šlechtická vrchnost, které mohly Židy, spadající pod jejich pravomoc, zatížit značnou částkou, převyšující někdy sumu placenou královské komoře. Rozsah dávek, které museli Židé platit, se postupem času rozšiřoval. Do-

Vídeň, listopad 1848. Výřez z dobového obrazu.

konalosti v tomto smyslu bylo dosaženo v 18. století. Už na jeho počátku měli zdáněno „prakticky vše – potraviny, nápoje, textil, šatstvo, řemeslné práce, vlastnictví krámů, příjmy pohřebního bratrstva z pohřbů, příjmy z židovské lázně apod.“, od r. 1740 i nošení zlatých a stříbrných šperků a šatů z drahých látek, původně Židům zakázaných (Vilímková). Co ještě postiženo nebylo, obsáhla brzy nato tzv. toleranční daň, která mnohokrát převýšila daně předchozí.

Tato daň byla uvalena na židovské obce v českých zemích navíc k běžným kontribucím, popřípadě vrchnostenským dávkám po tereziánském vypovězení r. 1748 jako dávka za toleranci a za to, že bylo vypovězení odvoláno. Daň se – na rozdíl od předchozích plateb – rozepisovala na všechny, tedy i na nejchudší vrstvy, a vedla k nebývalému zchudnutí židovského obyvatelstva.

Židé se mnohokrát snažili, aby neúměrně vysoké daně, půjčky, mimořádné pomoci vrchnosti a další platby byly sníženy. Uspěli jen někdy. V praxi to dopadlo tak, že ghetta bývala nepřetržitě za-

dlužena. Pokud se jejich obyvatelé pokusili vzepít či pokud se zjistilo, že se někdo vyhnul berní povinnosti, nebo když nemohla obec splácet dluhy, následovaly kolektivní tresty: byla zavřena synagoga, hřbitov, zabavena Tóra, zatčení „starší“ ghetta apod. Daňové zatížení židovských obyvatel někdy považovaly za neúměrné samy úřady. Tak např. roku 1820 došla státní účtárna k zajímavým zjištěním: Židé v českých zemích platili v průměru desetkrát, u vyšších majetků až sedmadvacetkrát více než nežidovští plátcí. Zajímavé také je, že zde byli zdaněni daleko více než v ostatních rakouských zemích.

PŘED 160 LETY zvedla ruku pro zrušení „židovské daně“ většina poslanců ve Vídni. Den nato vypuklo povstání a sněm se přesunul do Kroměříže. Po jeho rozpuštění a definitivní porážce revoluce muselo mnoho Židů emigrovat z politických důvodů, další byli vězněni (např. jeden z poslanců ústavodárného sněmu, lékař A. Fischhof), několik bylo odsouzeno k smrti. Jednou z obětí byl i židovský žurnalista, rodák z Drslavic na Moravě, dr. Hermann Jellinek, který byl na základě stanného práva popraven. Celkově však léta 1848–1849 přinesla zásadní změnu právního postavení židovských obyvatel. Zákony odstraňovaly poslední zbytky feudální židovské jurisdikce, a proto se porážka revoluce ani návrat k absolutistické vládě a suspenze některých občanských práv v 50. letech netkly jejich podstaty. Nové židovské svobody byly v Evropě (s výjimkou Ruska) zpočtybňovány a omezovány, zřídka však zrušeny. Kdykoli se pak uvolnily politické poměry, bývaly rychle znovu uváděny do praxe. V Rakousko-Uhersku k tomu došlo v roce 1867 (viz *Rch* 12/2007).

V měsíci **říjnu** bychom chtěli připomenout tyto osobnosti: rabína **ALEXANDERA KISCHE** (5. 10. 1848 Praha–8. 12. 1917 Praha); spisovatele **FRANTIŠKA R. KRAUSE** (14. 10. 1903 Praha–19. 5. 1967 Praha); spisovatele a novináře **OTTU KLEPETARA** (21. 3. 1888 Praha–29. 10. 1963 Praha); spisovatele a diplomata **CAMILLA HOFFMANNA** (31. 10. 1888 Kolín–28. 10. 1944 Osvětim).

(tp)

PŘED JEDNÍM VÝROČÍM

Příští rok uplyne 80 let od narození Anny Frankové, dívky zavražděné nacisty. Její posmrtně vydaný deník, svědectví o době hrůzy, dosáhl světového věhlasu a sama Anna Franková se stala symbolem: nejznámější tváří z přibližně půldruhého milionu židovských dětí, obětí šoa.

Až se v červenci 2009 kulaté výročí přiblíží, připomenou ho všechna média. Já však tak dlouho čekat nebudu, protože Anna Franková je spíše osobností trvale znepokojující než ikonou. Že tomu tak je, by se dalo potvrdit na mnohý způsob. Putovní výstavu „Anna Franková – odkaz pro budoucnost“ navštívily ve více než 30 zemích miliony návštěvníků. Díky Vzdělávacímu a kulturnímu centru ŽM v Praze je možno ji zhlédnout i u nás. Existují též hojně navštěvované internetové stránky nazvané „Téma: Anna Franková“, návazné vzdělávací programy, publikace a pracovní sešity. Společně seznamují nejen s jedinečným příběhem dívky, jež se až do vyzrazení skrývala s celou rodinou v Amsterdamu, ale především představují mocnou výzvu: Tolerance, vzájemná úcta a respekt k lidským právům nejsou jen vnější charakteristikou demokracie, ale především zárukou, že zase jednou nepřevládne kulturní, etnická či náboženská zášť. K zachování demokratické společnosti je proto zapotřebí osobního postoje každého z nás.

A protože toto všechno Anna symbolizuje, nemůže udivit, že se stala i terčem nenávistných útoků. Někteří se pokoušeli dokázat, že žádný deník nenapsala, že „židovská lobby“ za něj vydává falzifikát. Když toto historici spolu s vědci vyvrátili, objevily se otevřené útoky. Není to tak dávno, co neonacisté veřejně spálili Annin deník. V létě zase Anna rozbouřila veřejné mínění v Holandsku: vydavatelství Boomerang vydalo pohlednice, na nichž byla její fotografie upravena tak, jako by měla na krku palestinský šátek kafija. Poselství koláže bylo jasné: Palestinci jsou perzekvováni jako Židé v době šoa. Izraelští Židé a nacisté jedno jsou. Oběť nacistického antisemitismu se tak stala obětí antisemitismu antisionistického.

Tak už to však v současném světě chodí. Anna představuje symbol utrpení, vzdoru i lidské velikosti a proti takovým symbolům zlovolní ve světě nejvíce útočí. K jejím nedožitým osmdesátinám si proto přeji jedině: Aby její deník při této příležitosti vyšel v novém vydání. A už teď mu přeji hodně vnímavých čtenářů.

(*Psáno pro Rch a Týdeník rozhlas; redakčně kráceno.*) **LEO PAVLÁT**

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(společenský sál, Maiselova 18, P 1)

■ V úterý **7. října** od 16 hodin se uskuteční představení knihy vzpomínek Ukrývaných dětí s názvem *Ptaly se: Proč?*. Učinkují Tomáš Töpfer, děti z dětského divadla Feigele, na klavír zahraje Božena Steineroová. Moderuje předseda ŽOP Fero Bányai.

■ Ve čtvrtek **30. října** od 15 hodin se koná další z Podvečerů Yvonne Přenosilové. Tentokrát pozvala člena slavné herecké rodiny **Martina Štěpánka**. Pořad se koná za finanční podpory Magistrátu hl. m. Prahy.

DOMOV SOCIÁLNÍ PÉČE HAGIBOR

(Vinohradská 159, Praha 10)

■ Dne **15. října** od 15.00 se ve zdejší kavárně koná beseda s ředitelem Židovského muzea v Praze dr. **Leem Pavlákem**.

■ Dne **29. října** od 15.00 se v koncertním sále uskuteční pěvecké odpoledne se sólistou Národního divadla v Praze **Vladimírem Doležalem**. Klavírní doprovod Zdeněk Klauza.

■ Výstavy v prostorách Hagiboru: obrazy MUDr. Gustava Singera a Pavly Kováčové, obrázky a keramika dětí Lauderovy školky, ukázky z dílny Soukromé výtvarné školy manželů Elšíkových.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a vstup na ně je 20 Kč.

■ 2. 10.: *Maimonidových třináct článků víry*. Cyklus přednášek vrchního zemského a pražského rabína Karola Efraima Sidona. Článek jedenáctý.

■ 6. 10.: Melodie židovské svatby, jakož i jedinečné písně v jazyce jidiš v podání prostějovské klezmerové kapely *Létající rabín*. Vstupné 50 Kč.

■ 8. 10. v 17.00: *Pojďte spolu do muzea...* Povídání s pracovníky Židovského muzea v Praze o jejich práci doplněné zajímavými ukázkami. Část 7. – Textil, kovy a trojrozměrné předměty. **D. Veselská** – kurátorka sbírky textilu, **J. Kuntoš** – kurátor sbírky kovů. Moderuje Petr Brod.

■ 23. 10.: *Nezapomínání* – premiéra dokumentárního filmu **Tomáše Škrdlanta**. Úryvky velmi osobních vzpomínek tří žen a dvou mužů (Maud Beer, Maja Dohnalová, Marta Kottová, Martin Glas, Pavel Werner) na dětství prožité za holocaustu. Součástí večera je beseda s režisérem a aktéry filmu.

■ 29. 10.: *Hebrejská Bible a starověké mýty: nové pohledy, nová hodnocení*. Část 2.: Západosemitské dědictví Izraele: bohové, bohyně, kultury. Přednáškový cyklus hebraistky **Terezie Dubinové**, Ph.D.

KULTURNÍ POŘADY

Mark Podwal, *Maiselově synagoze k Simchat Tóra*. Všechny Podwalovy ilustrace v tomto čísle (na obálce Staronová synagoga a přání na str. 24) jsou převzaty z kalendáře 5769, který vydalo ŽMP.

Nový cyklus:

■ 30. 10.: Filmy smrti, naděje a života – cyklus židovských příběhů 20. století ve filmu. Díl 1 – **Alfréd Radok: Daleká cesta** (1949). Úvodní slovo filmová historička Mgr. Alice Aronová, Ph.D.

Nedělní program pro děti a jejich rodiče:

■ 12. října ve 14.00: *Simchat Tóra* (Svátek, při kterém se radujeme z Tóry). Co je Tóra, už všichni víme, ale nyní se sami staneme písaři (sofery) a brkem si napíšeme vlastní Tóru. Prohlídka: Klausová synagoga. Jednotné vstupné 40 Kč.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ 5. 10. v 15.00: Skupina *Avrix* hraje a zpívá sefardské písně. Vstupné 50 Kč.

■ 14. 10. v 18.00: *Židovka aneb Žonglování se životem* – divadelní představení Divadla Kufr, Vstupné 50 Kč.

■ 16. 10. v 18.00: *Hana Volavková* – přednáška o dlouholeté ředitelce Židovského muzea v Praze. Přednese prof. Jan Volavka, MD, Ph.D., emeritní profesor New York University School of Medicine. Vstupné 20 Kč.

■ 19. 10. v 15.00: *Sukot čili Svátek stánků* – dílna pro rodiče s dětmi od 4 let. Vstupné 30 Kč.

■ 21. 10. v 18.00: *Alenka v kraji divů* (1966) – poslech rozhlasové hry na motivy prózy Lewise Carrolla v režii Josefa Červinky uvádí Mgr. Přemysl Hnilička. Vstupné 20 Kč.

■ 23. 10. v 18.00: *Naprosto osvětleno* – promítání filmu USA z roku 2005 vytvořeného na základě románu Jonathana Safarana Foera. Režie: Liev Schreiber. Vstupné 20 Kč.

■ Celý říjen můžete v sále zhlédnout výstavu fotografií Pavla Heřmana nazvanou *Fragmenty Třebíč – Třešť*.

IZRAEL OČIMA KAMERY A FOTOAPARÁTU

■ Do konce **října** je v Plzni (v budově magistrátu, nám. Republiky 1) k vidění výstava fotografií Dariny Krajákové a režiséra Olivera Maliny Morgensterna z Izraele spojená s projekcí cestopisného dokumentu z cyklu *Nové cestování Země jednoho Boha*.

FRANTIŠEK ZELENKA 1904–1944

■ Do **2. listopadu** je v Kutné Hoře na Hrádku přístupná výstava přinášející ukázky z díla známého českého židovského tvůrce s názvem *František Zelenka 1904–1944, rodák z Kutné Hory, scénograf, architekt, grafik*.

KONCERTY

V říjnu se v Praze uskuteční dva zajímavé koncerty, na kterých vystoupí izraelští umělci:

■ Dne **6. října** se ve Smetanově síni Obecního domu koná od 19.30 mimořádný koncert Pražské komorní filharmonie k 60. výročí Státu Izrael. Na programu je G. Rossini, F. Mendelssohn-Bartholdy, J. Sibelius a E. Jaffe. Orchester bude řídit izraelský dirigent **Elie Jaffe**.

■ Dne **11. října** vystoupí v 19.30 ve Dvořákově síni Rudolfiny slavná izraelská skladatelka a písničkářka **Chava Albersteinová** spolu s Avi Agababou (perkuse), Ovedem Efratem (kytara) a hosty ze skupiny Čechomor.

VYSOKÉ TAMARYŠKY ANEB OSMNÁCT POŽEHNÁNÍ, TĚŽ DEVATERO SLOUPŮ OPĚRNÝCH

■ Tak se jmenuje komponovaný, literárně-hudební pořad režiséra J. A. Pitínského. Texty přibližující judaismus a židovskou tradici (inspirované především knihou Jiřího Langera *Devět bran*) přednese herec Jan Potměšil, hudební složku tvoří ukázky z děl Pavla Haase a Dmitrije Šostakoviče. Poprvé mohou pořady navštívit lidé v Mikulově a v Brně: dne **8. října** se koná od 19.00 v mikulovském zámeckém sále (pořadatelé jej věnovali památce JUDr. Richarda Teltschera, zdejšího slavného mecenáše, viz str. 14–15). O dva dny později, **9. října** od 19.00, se představí v Besedním domě v Brně.

Více údajů o pořadu naleznete na www.musia.cz. Kontakt pro telefonické a e-mailové objednávky vstupenek: 723 962 343, musia@musia.cz.

SOCIÁLNÍ PROJEKT POKRAČUJE

■ Federace Židovských obcí organizuje od roku 2005 projekt „Odborné a sociální poradenství zaměřené na sociální a zdravotní potřeby seniorů židovských obcí přeživších holocaust“. Díky finanční podpoře Nadačního fondu obětem holocaustu se do něj zapojily všechny Židovské obce v ČR. Výsledkem toho je, že v celkem 9 židovských obcích byly zaregistrovány sociální služby dle platné legislativy státu. Jsou to:

2x pečovatelské služby (Brno, Ostrava); 1x osobní asistence a sociálně aktivizační služby pro seniory (Praha); 6x odborné sociální poradenství (Plzeň, Teplice, Liberec, Karlovy Vary, Olomouc); 1x sociálně aktivizační služby (Děčín).

Pomocí tohoto projektu je zajištěno metodické vedení, průběžné poradenství a vzdělávání sociálních pracovníků, spolupráce na grantech Claims Conference a přímé zprostředkovávání kompenzačních pomůcek pro potřebné klienty.

Židovské obce zaměstnávají sociální pracovníce, vyhledávají potřebné klienty a poskytují či zprostředkovávají sociální služby seniorům se zvláštním zřetelem ke specifickým potřebám přeživších holocaust. Hlavním cílem je, aby uživatelé služby mohli žít co nejlépe ve vlastním domácím prostředí.

Jedná se o pokračující projekt, jehož cílem je zpřístupnit všem potřebným informace sociálního a zdravotního charakteru a zprostředkovat či poskytnout adekvátní služby. Pokud máte o podobné informace zájem nebo víte o někom, kdo by je potřeboval, kontaktujte jednotlivé sociální pracovníce židovských obcí nebo sekretariát Federace židovských obcí.

Kontakt FŽO: tel.: 224 800 858, e-mail: sekretariat@fzo.cz.

MUDr. I. Rymešová, M. Čadková Svejková Dis., koordinátorka a sociální pracovníce projektu FŽO

DOMÁCÍ PÉČE EZRA

■ Komplexní domácí péče Ezra je registrované nestátní zdravotnické zařízení a registrovaná sociální služba – osobní asistence a poskytuje již od roku 2002 sociální a zdravotní služby pro klienty, kteří jsou částečně nebo plně odkázáni na odbornou pomoc druhé osoby. Rozsahem a kvalitou umožňují tato péče zůstat klientům ve vlastním domácím prostředí tak dlouho, jak je to možné a bezpečné. Spoluprací s institucionální péčí se zkracuje pobyt klientů v lůžkových zdravotnických zařízeních na nezbytnou dobu.

KDP Ezra také nabízí službu ergoterapeutů, kteří poradí s úpravami domácího prostředí a s výběrem kompenzačních pomůcek. Většinu z nich KDP Ezra bezplatně zapůjčuje. Cílem ergoterapie je dosažení maximální možné soběstačnosti a samostatnosti klienta při běžných denních činnostech, jako je osobní hygiena, příprava jídla, pohyblivost apod.

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

V případě zájmu o péči nebo jen o informace nás kontaktujte ve všední dny vždy od 9.00 do 16.00 telefonicky nebo osobně na adrese: domácí péče EZRA, Izraelská 1, Praha 3; telefon, záznamník, fax: 272 738 332; e-mail: dpezra@kehilaprag.cz; nebo v kanceláři DSP Hagibor, tel. 226 235 264.

Služby jsou finančně podporovány: Židovskou obcí v Praze, min. práce a soc. věcí, ministerstvem zdravotnictví, Magistrátem hl. m. Prahy, NFOH, městskými částmi Praha 10 a Praha 7 a Claims Conference. dk

VÝCVIK RAFAEL INSTITUTU

■ Rafael Institut, výcvik a vzdělávání v prevenci a terapii psychotraumat, otevírá již podruhé skupinový výcvik v dynamické hlubinně orientované psychoterapii, akreditovaný Českou psychologickou společností. Součástí výcviku je sebezkušenostní část (350 hodin skupinové práce), teoretické vzdělávání ve formě přednášek (200 hodin) a supervize (100 hodin). Výcvik je určen profesionálům (psychoterapeuti, lékaři, psychologové, pedagogové, duchovní, novináři v rizikových oblastech, sociologové, příslušníci humanitárních organizací ad.). Cena: 150 Kč za výcvikovou hodinu. Zahajujeme na podzim 2008. Další informace na www.rafaelinstitut.cz.

VZPOMÍNKA

NA ZAHÁJENÍ TRANSPORTŮ

■ Tereziánská iniciativa zve k účasti na pietní vzpomínce věnované 67. výročí zahájení deportací českých Židů do Terezína. Na rozdíl od minulých let se letos sejdeme **16. října** v 15 hodin v sále Domova sociální péče na Hagiboru (Vinohradská 159, Praha 10).

SDRUŽENÍ ODBOJÁŘŮ A VOJÁKŮ

■ Zveme srdečně své členy i příznivce na plénum SŽOV, které se koná ve čtvrtek **16. října** v 10.00 ve velkém sále radnice ŽOP. Občerstvení zajištěno. Program: Židovská tradice a židovský odboj. Přednášet budou Mgr. E. Jerochim a M. Jerochim, ing. V. Schwarcz. eb

WIZO

■ Milé členky, naše říjnová schůze se koná ve čtvrtek **23. října** od 15.00 ve společenském sále Židovské radnice. Výbor se sejde dne **15. října** v 15.00 v Jáchymově ulici. zv

PROGRAM BEJT SIMCHA

■ 8. 10. v 19.00 Pinkasově synagoze: erev Jom kipur – Kol nidre.

■ 9. 10. Od 10.00: Jom kipur v Pinkasově synagoze.

■ V pátek 24. 10. se bohoslužba nekoná. Místo toho vás zveme na Kabalat šabat s rabínem Kučerou v restauraci Mánes (jen pro přihlášené, info v Bejt Simcha).

■ Hodiny pro veřejnost až do odvolání pouze po předchozí telefonické dohodě (724 027 929, 222 251 641). kw

BENEFIČNÍ KONCERT NFOH

■ Srdečně vás zveme **12. listopadu** od 19.00 do Baráčnické rychty (Tržiště 23/555, Praha 1). K poslechu a třeba i k tanci zahraje romská kapela BENGAS (Praha) a židovskou hudbu představí Pressburger klezmer band (Bratislava). Záštitu nad benefičním koncertem převzala ministryně Džamila Stehlíková. Večerem bude provázet Ester Janečková. Výtěžek koncertu bude použit na podporu projektů v programech Péče, Připomínka, Budoucnost a Obnova Nadačního fondu obětem holocaustu. Předprodej vstupenek je v kanceláři NFOH po telefonické dohodě. Cena vstupenky je 290 Kč. Další informace sdělí Dagmar Juránová, 777 746 999, juranova@fondholocaust.cz, www.fondholocaust.cz.

POMOC PRO BEJACHAD

■ Od 1. září funguje mateřské centrum při sdružení Bejachad, jež mohou navštěvovat děti od jednoho roku do 6 let, díky laskavému přístupu ŽOP v nových prostorách Domova sociální péče Hagibor. Místnosti jsou to krásné a světlé, nicméně nezařízené. Vybavujeme nábytkem a doplňky potřebnými pro pobyt malých dětí. Na vybavení přispěl pan Johny Kessler 60 dolary a společnost AST Kosher Food pana Zakira Merzajeva 3000 Kč. Oběma velmi děkujeme.

Je-li to ve vašich finančních možnostech, pomozte Bejachadu. Pokud se tak rozhodnete, kontaktujte mě laskavě na telefonním čísle 774 443 024. Liat Naviová

VÝZVY

■ **Hledám učitele hebrejštiny** nebo někoho, kdo mluví ivrit a bydlí mimo Prahu v lokalitě Česká Třebová, Ústí nad Orlicí, Letohrad a Žamberk. Zn. nejsem začátečník. Kontakt: smokhata@seznam.cz.

■ **Hledám jakékoli informace o Pavlu Steino-vi**, nar. 15. 2. 1920. Pavel byl synem Maxe Steina, nar. 10. 9. 1892, a Otílie Steinové, nar. 25. 10. 1894. Měl ještě bratra Rudolfa, nar. 9. 7. 1924. Všichni čtyři byli odvezeni transportem Akb 18. 4. 1942 z Českých Budějovic do Terezína a téměř okamžitě dále na východ. Pavel zahynul někdy v zimě přelomu let 1942/43 v Osvětimi. Předem děkuji za jakoukoli zprávu. Volejte, prosím, na číslo 777 685 554, další kontakt v redakci.

SEZNÁMENÍ

■ Ráda bych se seznámila se solidním a inteligentním mužem do 68 let. Zn.: Židovský původ. Kontakt přes redakci Rch.

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečně blahoželáme našim členkám, které oslaví sviatok svojich narodenín a životne jubileum: pani Hana Woltovej, nar. 8.10. – 60 rokov, a pani Aviva Cimbalová, nar. 23.10. – 73 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRATISLAVA

Srdečně blahoželáme našim jubilantom, ktorí v **októbri** oslaví: pani Alica Driapsovová, nar. 13.10. – 76 rokov; pani Mária Incezoová, nar. 28.10. – 70 rokov; pani Gabriela Kamenická, nar. 11.10. – 89 rokov; pani Alžbeta Kardošová, nar. 30.10. – 81 rokov; pani Magdaléna Kramerová, nar. 16.10. – 80 rokov; pán Peter Kurz, nar. 14.10. – 73 rokov; pani Katarína Moškovičová, nar. 11.10. – 92 rokov; pán Arnošt Richter, nar. 1.10. – 78 rokov; pani Viera Rybárová, nar. 5.10. – 55 rokov; pán Ján Schwarz, nar. 23.10. – 72 rokov; pani Alena Strapková, nar. 17.10. – 65 rokov; pani JUDr. Mariana Široká, nar. 12.10. – 76 rokov; pani Eva Škamlová, nar. 20.10. – 60 rokov, a pán JUDr. Peter Voľko, nar. 11.10. – 79 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Naše rady opustili: pani Ružena Holanová, dňa 28. 8, vo veku 89 rokov, a pani Helena Nágelová, dňa 31. 8., vo veku 94 rokov. Pozostalým vyslovujeme hlbokú sústrasť.

ŽO BRNO

V **říjnu** oslavují narozeniny tito naši členové: pan Vít Bartoš, nar. 21.10. – 45 let; pani Hana Kupská, nar. 7.10. – 72 let; pan Radek Maník, nar. 14.10. – 41 let; pani Miriam Navrátilová, nar. 15.10. – 38 let; paní Jaroslava Ondrová, nar. 26.10. – 76 let; paní Tamara Pavlíčková, nar. 15.10. – 60 let; pan Michal Pelíšek, nar. 9.10. – 28 let; pani Milada Slunská, nar. 14.10. – 79 let; pani Marie Sudová, nar. 9.10. – 69 let, a pani Susana Urbanová, nar. 6.10. – 75 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **říjnu** oslavují: pan Derek Loewenthal, nar. 3.10. – 61 let; slečna Tereza Vejvodová, nar. 3.10. – 20 let; pan Vladimír Poskočil ml., nar. 4.10. – 44 let; pani Hana Šimková, nar. 5.10. – 34 let; pan Vladimír Palkovič, nar. 6.10. – 59 let; paní Martina Sládková, nar. 9.10. – 29 let; pan ing. Jiří Vejvoda, nar. 12.10. – 58 let; pan J. Achab Haidler, nar. 13.10. – 50 let; pan ing. Milan Šťastný, nar. 14.10. – 49 let; paní Irena Čalounová, nar. 23.10. – 34 let; pan Ing.

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

František Fendrych, nar. 24.10. – 56 let, a pani Eva Erbenová, nar. 24.10. – 78 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

V **októbri** oslavujú svoje jubileá naši členovia: pán Ignác Moškovič, t. č. v Bratislave, nar. 26.10. – 95 rokov; pani Marta Sitárová, nar. 14.10. – 94 rokov, a pani PhMr. Zuzana Szántová, nar. 10.10. – 82 rokov. *Ad mea veesrim šana!* Všetkým srdečne blahoželáme, prajeme pevné zdravie a všetko najlepšie.

ŽO KARLOVY VARY

V **říjnu** oslaví narozeniny paní Věra Sochorová, nar. 15.10. – 86 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

V **říjnu** oslaví narozeniny tito naši členové ŽO: slečna Ester Adamová, nar. 5.10. – 10 let; pani Eliška Hamburgerová, nar. 8.10. – 84 let; pani Hana Šichanová, nar. 8.10. – 30 let, a pan Walther Wiener, nar. 27.10. – 80 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **říjnu** oslavují své narozeniny: pan Pavel Buxbaum, nar. 4.10. – 53 let; pani Alžběta Dostálová, nar. 11.10. – 72 let, a pani Helga Smékalová, nar. 28.10. – 78 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V měsíci **říjnu** oslavují narozeniny tito naši členové: paní Genovéva Dostálková, nar. 29.10. – 58 let; pan Nican Hollander, nar. 29.10. – 38 let; paní Olga Komárková, nar. 16.10. – 45 let; pan Tomáš Malý, nar. 18.10. – 33 let; paní Anastázie Osičková, Bc., nar. 20.10. – 62 let; pan Arnošt Přívozník, nar. 16.10. – 80 let; pan ing. Michal Salomonovič, nar. 6.10. – 75 let,

a pan Vladimír Světel, nar. 20.10. – 60 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **říjnu** oslavují narozeniny tito naši členové: paní Terezie Blumová, nar. 30.10. – 99 let; pan Jan Černocho, nar. 5.10. – 87 let; pani Helena Fantlová, nar. 26.10. – 95 let; pani Mariana Foltýnová, nar. 19.10. – 86 let; pani Margita Göetzová, nar. 13.10. – 94 let; pani Ruth Goetzová, nar. 8.10. – 85 let; pani Hana Hornová, nar. 22.10. – 75 let; pani Sale Klubičková, nar. 16.10. – 85 let; pani Edita Kolárová, nar. 26.10. – 87 let; pan František Kraus, nar. 6.10. – 83 let; pani Alice Tatijana Lukešová, nar. 21.10. – 81 let; pani Viera Marvinová, nar. 28.10. – 86 let; pani Marie Sandová, nar. 4.10. – 92 let; paní Vlasta Semerádová, nar. 20.10. – 88 let; pani Gizela Senderovičová, nar. 16.10. – 90 let; pani Lily Schillerová, nar. 10.10. – 93 let; pan Milevoj Slačálek, nar. 21.10. – 82 let; pani Eva Vaňousová, nar. 8.10. – 82 let, a pani Judita Timplová, nar. 8.10. – 81 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **říjnu** oslavují: pan Daniel Klein, nar. 25.10. – 52 let; paní Cecílie Kleinová, nar. 11.10. – 80 let; pan Alexander Lebovič, nar. 28.10. – 68 let; Vojtěch Merta, nar. 24.10. – 12 let; pan Kurt Wiener, nar. 6.10. – 71 let, a pani Zuzana Kirilaková, nar. 2.10. – 27 let. *Ad mea veesrim šana!* Přeje celá teplická obec.

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

Členkám naší židovské obce, které v měsíci **říjnu** oslaví narozeniny, přejeme hodně zdraví a spokojenosti do dalších let. Naše upřímné přání je pro: paní Jiřinu Dubovou; paní Marii Kalfusovou, paní Dášu Šaferovou a paní Mgr. Yvonu Šaferovou. *Ad mea veesrim šana!*

Zemřel Gideon Šamir

1. srpna 2008 zemřel v Tel Avivu **GIDEON ŠAMIR**, původně Enda Spitz z Hodonína. Narodil se roku 1922, v mládí se účastnil činnosti Makabi hacair, do Palestiny dorazil s „alíat nora“ roku 1939. Žil nejprve v kibucu Degania B, později si ho vyžádalo ministerstvo zahraničí, kde léta působil (dlouho byl například prvním tajemníkem na velvyslanectví v Bukurešti). Oženil se s Hankou Weislitcovou roku 1947 v Praze; měli dvě děti a pět vnuků. Odešel jeden z průkopníků Erecu a jsme na něj hrdí. Želím s rodinou a mnohými přáteli.

Petr Erben (Aškelon)

NEJVĚTŠÍ ŽIDOVSKÁ ŠKOLA V EVROPĚ

V půli září byla otevřena nová židovská škola ve Vídni. Slavnostního zahájení se zúčastnili členové rakouské vlády i prezident Heinz Fischer, z Izraele přijel ministr pro diasporu Jicchak Herzog, přítomni byli i představitelé amerického velvyslanectví a reprezentanti rakouského, německého a švýcarského židovského společenství.

Nová škola je velkoryse pojatá: stojí na rozsáhlém pozemku, který před válkou náležel sdružení Hakoach a obec jej získala zpět roku 2005; její vybudování stálo 90 milionů eur. V komplexu se nachází mateřská škola, základní a střední škola, sanatorium a synagoga. V současné době ji navštěvuje 380 dětí, v příštích letech by měl jejich počet stoupnout až na 600. Škola byla pojmenována po Cvi Perezi Chajesovi, prvním rakouském sionistickém rabinovi.

LONDÝŇANÉ ZA ŠALITA

Předposlední zářijovou neděli vyrazily do centra Londýna stovky lidí, kteří žádali propuštění uneseného izraelského vojáka Gilada Šalita. Pochod, jehož se zúčastnil i premiér Gordon Brown, skončil poblíž Picadilly Circus, kde k demonstrantům (oblečeným do triček s Šalitovým portrétem) promluvil vojákův otec a izraelský velvyslanec v Británii. Jedná se o největší solidární akci mimo Izrael. Dalším krokem, k němuž vyzvala představitelka Sionistické federace v Británii, je zasílat Šalitovi novoročenky. Londýňští demonstranti podepsali přání k novému roku 5769 a doufají, že se přes pobočku Mezinárodního červeného kříže v Tel Avivu dostane až k adresátovi. Podle posledních údajů, založených na výpovědi palestinského dozorce, je Šalit v pořádku. Nikdo, ani členové mezinárodních humanitárních organizací, však k němu nemá přístup.

HLAVNÍ MĚSTO CHAZARŮ

Ruští archeologové tvrdí, že našli pozůstatky ztracené metropole Itilu, jež náležela Chazarům, mocnému turkickému národu původem ze Střední Asie, jehož říše sahala v 8. a 9. století od dolního Dněpru až ke Kaspickému moři a který přijal jako své oficiální náboženství judaismus. Podle údajů Dmitrije Vasiljeva, profesora Astrachaňské státní univerzity, se jedná o místo u Kaspického moře: byly tu nalezeny základy trojúhelníkové pevnosti z pálených cihel a zbytky skromných jurtových obydlí. Jako důkaz uvádí, že polohu města na Hedvábné stezce potvrzují středověcí arabští, židovští a evropští kronikáři a že pálené cihly mohli Chazaři používat jen v hlavním městě. V bývalém Sovětském svazu se o židovské říši na ruském území nesmělo mluvit; tuto myšlenku nesnášel především Stalin, který nařídil, aby z učebnic zmizely jakékoli zmínky o Chazarech.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Přejeme dobré zapsání a zapečetění do roku 5769.

MUŠARAF A ŽIDÉ

S odchodem pákistánského prezidenta Parvíze Mušarafa se objevuje otázka: Jaký byl jeho vztah k Židům? Komentátoři se shodují, že sice žádný velký přítel Izraele nebyl, ale platil za umírněného spojence Západu s určitými vazbami na židovské skupiny. Roku 2005 pronesl řeč k židovskému shromáždění v New Yorku a oznámil, že jakmile vznikne palestinský stát, naváže Pákistán styky s Izraelem. Během téže návštěvy si potřásl rukou s tehdejším izraelským premiérem Šaronem. Po stažení Izraele z Gazy Mušaraf prohlásil, že je na čase, aby se Pákistán začal Izraelem zabývat. Zda budou v této tendenci pokračovat jeho následovníci, není zatím jasné.

SEZNAMY NĚMECKÝCH ŽIDŮ

Ústřední německý archiv sestavil seznam všech Židů, kteří v zemi žili v letech 1933 až 1945 a byli perzekvováni nacisty. Vytvořit rejstřík, čítající zhruba 600 000 jmen, trvalo čtyři roky. Práce na něm jsou založeny na údajích z ústředního archivu, městských matrik a deportačních listin. Seznamy budou předány izraelskému památníku Jad vašem, washingtonskému Muzeu holocaustu, Claims Conference a mezinárodní pátrací službě v německém Bad Arolsensu. Má sloužit k tomu, aby potomci mohli lépe pátrat po osudu svých blízkých, a k tomu, aby byla zcela zdokumentována ži-

dovská populace předválečného a válečného Německa.

PAPEŽ PRŮ CHRÁNIL ŽIDY

Papež Benedikt XVI. prohlásil, že jeho předchůdce Pius XII. dělal vše proto, by chránil Židy před nacisty. Jedná se o jeden z nejsilnějších výroků na obranu před kritikou, že Pius XII. (na stolci v letech 1939 až 1958) byl k židovskému osudu spíše lhostejný. Podle Benedikta zasahoval „potají a tiše, protože jenom tak bylo v této složité době možné zabránit nejhoršímu a zachránit co nejvíce Židů“. Co konkrétně udělal, prý dokazuje materiál, který shromáždila mezináboženská nadace Pave the Way; papež sám žádný ze záchranných skutků necitoval.

U LEHMANŮ

V souvislosti s krachem americké investiční banky Lehman Brothers není bez zajímavosti připomenout osud jejich zakladatelů a jejich potomků. Roku 1850 založili v alabamském Montgomery společnou firmu tři Židé, bratři Lehmanové, původem z Bavorska: Henry, Emanuel a Mayer. Místo peněz za zboží přijímali od zákazníků nezpracovanou bavlnu a postupně s ní začali obchodovat. Firmu později přenesli do New Yorku, rozjeli obchod i s dluhopisy na železnici a zahájili finanční poradenství. Potomci bratří Lehmanů opustili firmu již roku 1969 (jejím zaměstnancem byl v době krachu jen jediný příbuzný zakladatelů), dnes v ní (k jejich spokojenosti) nemají ani podíly a patří k nejvýznamnějším newyorským rodinám. Jeden z pravuků M. Lehmana působí ve funkci prezidenta centra newyorské reformní židovské elity – synagogy Temple Emanu-El. Když banka padla, pamětník zavzpomínal na „staré zlaté časy“ u Lehmanů: „Pamatuji si na jejich kancelář na South William Street. Na číšníky ve sněhobílých rukavicích v jídelně, kteří vám nabídli steak nebo humra. A na překrásný výhled na řeku. A na líftboye, který u vchodu říkal: „Vítejte u Bratří Lehmanů.““ (am)

רוש חודש ירחון חדש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: roschodes@sefer.cz Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Zákaznické centrum Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: zakaznickecentrum@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 29. 9. 2008. **Cena 15 Kč**